

Održivost mirovinskog sustava u Hrvatskoj s posebnim naglaskom na sustav međugeneracijske solidarnosti

Zrno, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:724983>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-01**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Integrirani prijediplomski i diplomski sveučilišni studij

Poslovna ekonomija – smjer Financije

**Održivost mirovinskog sustava u Hrvatskoj s posebnim
naglaskom na sustav međugeneracijske solidarnosti**

Diplomski rad

Student: Magdalena Zrno

JMBAG studenta: 0067596239

Mentor: Doc. dr. sc. Krešimir Ivanda

Zagreb, srpanj 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad / seminarski rad / prijava teme diplomskog rada isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada / prijave teme nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada / prijave teme ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada / prijave teme nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(vlastoručni potpis studenta)

(mjesto i datum)

STATEMENT ON THE ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm by my signature that the final thesis is the sole result of my own work based on my research and relies on the published literature, as shown in the listed notes and bibliography.

I declare that no part of the thesis has been written in an unauthorized manner, i.e., it is not transcribed from the non-cited work, and that no part of the thesis infringes any of the copyrights.

I also declare that no part of the thesis has been used for any other work in any other higher education, scientific or educational institution.

(personal signature of the student)

(place and date)

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1.Predmet i cilj rada.....	1
1.2.Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3.Sadržaj i struktura rada	2
2. PREGLED MIROVINSKOG SUSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	3
2.1.Povijesni razvoj mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj.....	3
2.1.1. Počeci uspostavljanja mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj.....	3
2.1.2. Mirovinski sustav Republike Hrvatske između dva svjetska rata	4
2.1.3. Mirovinsko osiguranje Republike Hrvatske od 1945. do 1990. godine.....	5
2.1.4. Mirovinski sustav Republike Hrvatske od razdoblju od 1991. godine do danas	8
2.2.Struktura mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj.....	9
2.3.Mirovinske reforme.....	10
2.4.Institucije mirovinskog sustava Republike Hrvatske.....	13
3. TEMELJNE ZNAČAJKE PRVOG STUPA MIROVINSKOG OSIGURANJA NA TEMELJU MEĐUGENERACIJSKE SOLIDARNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ	15
3.1.Osnovne karakteristike prvog stupa mirovinskog osiguranja na temelju međugeneracijske solidarnosti.....	15
3.2.Ostvarivanje prava iz obveznog mirovinskog osiguranja na temelju	16
međugeneracijske solidarnosti.....	16
3.2.1. Pravo na starosnu mirovinu	16
3.2.2. Pravo na prijevremenu starosnu mirovinu	17
3.2.3. Pravo na invalidsku mirovinu i profesionalnu rehabilitaciju.....	19
3.2.4. Pravo na privremenu invalidsku mirovinu	19
3.2.5. Pravo na obiteljsku mirovinu	20
3.2.6. Prava prema posebnim propisima	20
3.2.7. Mirovinska prava osoba koje su radile u inozemstvu i Europskoj uniji	20
3.3.Struktura i broj umirovljenika i osiguranika.....	21

4. KLJUČNI IZAZOVI ZA ODRŽIVOST PRVOG STUPA MIROVINSKOG OSIGURANJA NA TEMELJU MEĐUGENERACIJSKE SOLIDARNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ	26
4.1.Utjecaj demografskih kretanja na održivost prvog stupa mirovinskog osiguranja	26
4.2.Utjecaj gospodarskih kretanja na održivost prvog stupa mirovinskog osiguranja	32
4.3.Primjerenost i održivost prvog stupa mirovinskog osiguranja	33
4.4.Projekcije kretanja hrvatskog stanovništva.....	38
5. MOGUĆNOSTI I POTENCIJALNA RJEŠENJA ZA POBOLJŠANJE ODRŽIVOSTI MIROVINSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ	43
5.1.Prijedlog reforme sustava međugeneracijske solidarnosti.....	43
5.2.Mjere Republike Hrvatske za održivost mirovinskog sustava	47
6. ZAKLJUČAK.....	50
POPIS LITERATURE	51
POPIS GRAFIKONA	56
POPIS TABLICA	57
ŽIVOTOPIS.....	58

1. UVOD

Hrvatsko mirovinsko osiguranje se posljednjih desetljeća suočava s brojnim poteškoćama u ostvarivanju svojih funkcija što proizlazi iz mnogih gospodarskih, fiskalnih i demografskih izazova. U Hrvatskoj je provedeno nekoliko reforma mirovinskog sustava, međutim, prema brojnim kriterijima, mirovinski sustav i dalje ne funkcionira optimalno. Uređen i održiv mirovinski sustav jedan je od prioriteta uravnoteženog i razvijenog gospodarstva i društva. Cilj takvog sustava jest pružanje primjerenog životnog standarda umirovljenicima uz financijsku održivost sustava i pozitivan učinak na gospodarstvo. Demografska problematika predstavlja jedan od ključnih činitelja nedovoljne financijske održivosti mirovinskog sustava. Demografsko starenje posebno negativan učinak ima na sustav koji se temelji na konceptu međugeneracijske solidarnosti. Unatoč izazovima s kojima se suočava hrvatski mirovinski sustav kao što su starenje populacije te sve veći udjel starijeg stanovništva, niska stopa zaposlenosti, produženje životnog vijeka, on mora težiti postizanju i održavanju ravnoteže između željenih i primjerenih mirovina i financijske održivosti. Održivost mirovinskog sustava u Hrvatskoj je aktualna tema te njena važnost posebice dolazi do izražaja u dugom roku.

1.1.Predmet i cilj rada

Predmet diplomskog rada je analizirati održivost mirovina u Republici Hrvatskoj, a naglasak će biti na detaljnijoj analizi učinkovitosti i održivost prvog stupa na temelju međugeneracijske solidarnosti. Temeljni cilj ovog rada je kroz pregled različitih izvora literature razjasniti uzroke problema koji mogu značajno narušiti održivost mirovinskog sustava u Hrvatskoj te definirati i prikazati rješenja i najbolje prakse u kontekstu mirovinskog sustava. Ovo istraživanje doprinosi da se bolje razumiju ključni izazovi s kojima se susreće hrvatski sustav mirovina te sazimanju i identifikaciji najboljih rješenja i praksi koje se mogu primijeniti na problematiku hrvatskog mirovinskog sustava.

1.2.Izvori podataka i metode prikupljanja

Prilikom izrade diplomskoga rada upotrijebljeni su sekundarni izvori koji su sakupljeni iz domaće i strane literature, znanstvene i stručne knjige, znanstvenih članaka, publikacija, relevantne internetske stranice i dostupne baze podataka s posebnim naglaskom na relevantnost i ažurnost svih informacija. U diplomskom radu su upotrijebljene metode istraživanja: metoda analize koja se koristi za istraživanje uzoraka te posljedica demografske promjene, induktivna i deduktivna metoda su upotrijebljene za obradu sustava mirovina i njegovu održivost te

rješenje problema, metoda deskripcije je korištena za opisivanje bitnih pojmova u diplomskome radu. Pri pisanju diplomskog rada upotrijebljeni su podatci iz ranije provedenih istraživanja na temu financijskog stanja te održivosti sustava mirovina u Republici Hrvatskoj. Za potrebe pisanja diplomskog rada korištena je i građa određenih zakonskih akata i drugih pravnih dokumenata. Također, u radu su korištena najnovija dostupna izvješća institucija zaduženih za nadzor nad mirovinskim sustavom.

1.3.Sadržaj i struktura rada

Rad čine 6 poglavlja. Prikazuju se izvori te metode prikupljanja podataka za izradu diplomskog rada u uvodu. Također se opisuje predmet i cilj rada kao i njegova struktura. Zatim slijedi u drugom poglavlju općenito pregled hrvatskog mirovinskog sustava, njegova struktura, povijesni razvoj te provedene reforme. U trećem poglavlju stavlja se naglasak na prvi stup mirovinskoga sustava koji se temelji na međugeneracijskoj solidarnosti, gdje su prikazane njegove osnovne karakteristike. U četvrtom poglavlju su prikazani ključni demografski i gospodarski izazovi za održivost prvog stupa temeljenog na međugeneracijskoj solidarnosti. U petom poglavlju su navedena potencijalna rješenja i mogućnosti za poboljšanje održivosti sustava mirovina u Republici Hrvatskoj. Za kraj je donesen zaključak gdje se, na temelju prethodnih novostečenih saznanja, uokviruje cijela analiza.

2. PREGLED MIROVINSKOG SUSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Sustav mirovina predstavlja solidarni ili dobrovoljni oblik sustava u kojem su sredstva uplaćena iz redovnog rada sa svrhom, nakon umirovljenja, da se osiguraju primanja. U Republici Hrvatskoj uplata u sustav čini obvezu uoči isplate plaća svakoga mjeseca. Međutim stanovništvo ne uviđa važnost sustava za njihova primanja poslije odlaska u mirovinu. Puljiz (2007.) definira mirovinski sustav kao pravne norme, institucionalna te financijska djelovanja koja reguliraju osiguranja od gubitka hranitelja, invaliditeta ili starosti. Zaključuje se da je sustav mirovina određena zakonski uplata u vidu osiguranja koji zadržavaju socijalnu sigurnost te stabilnost ljudi kada djelomično ili u potpunosti dođu do gubitka sposobnosti za rad ili kada više ne mogu biti na tržištu rada radi zakonskih regulativa. Mirovinski sustav je sastavljen od podsustava koji se definiraju obzirom na kategoriju osiguranih osoba, upravljanje mirovinskim fondom, način financiranja, podjelu mirovine i slično. Osnovne vrste mirovinskog sustava su sustav temeljen na međugeneracijskoj solidarnosti te sustav temeljen na individualnoj kapitaliziranoj štednji. Sredstva za isplatu mirovina, u sustavu temeljenom na međugeneracijskoj solidarnosti, se prikupljaju iz doprinosa koje uplaćuju zaposlene osobe. U ovom sustavu današnje generacije uplatitelja financiraju mirovine današnjih umirovljenih osoba, odnosno tekuća mirovina se financira iz tekućeg doprinosa uplatitelja. Temelj sustava individualne kapitalizirane štednje je uplata sredstava u fondove koje uplaćuju budući umirovljenici tijekom radnoga vijeka te se ona zatim uvećavaju za sredstva koja su ostvarena temeljem ulaganja mirovinskoga fonda. Začetci suvremenog mirovinskog sustava nalaze se u Njemačkoj u 19. stoljeću. To je tzv. Bismarckov sustav temeljen na načelima generacijske solidarnosti. (Puljiz, 2007.)

2.1. Povijesni razvoj mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj

2.1.1. Početci uspostavljanja mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj

Briga o starijima u prošlosti prepuštala se obitelji, tako su kućne zadruge u predindustrijskome razdoblju skrbile nad nemoćnim i starijim osobama. Krajem 20. stoljeća, prema podacima Svjetske banke, 70% brige o starijima i nemoćnima se obavljalo neformalno, odnosno brigu je vodila obitelj. Međutim u razvijenim dijelovima svijeta skrb nad starijim i nemoćnim osobama obavljala se na formalni način. Mirovinsko osiguranje temeljeno na doprinosu uplaćenom od poslodavca i radnika, svoj početak nalazi u Njemačkoj. Godine 1889. uspostavljeno je prvo osiguranje mirovina spomenutog tipa u sklopu bismarckovskih reformi. Od Njemačke se

počelo širiti socijalna zakonodavstva, a preko Austrije je krajem devetnaestoga i početkom dvadesetoga stoljeća stiglo u Republiku Hrvatsku. U Republici Hrvatskoj prve mirovine su se isplatile vojnicima i državnim službenicima. Osnovane su udruge uzajamne pomoći, tzv. bratinska blagajna kako bi potakle razvijanje mirovinskog osiguranja. Prethodile su razvitku invalidskog, mirovinskog te drugih oblika socijalnoga osiguranja. Rudari su ih prvi osnovali jer su zbog svog posla bili najviše izloženi riziku smrti. Godine 1833. osnovana je u Rudama prva rudarska bratinska blagajna. Poslije rudara, formirali su ih i tipografski, željeznički te građevinski radnici. Hrvatske banke su osiguravale mirovine svojim službenicima tako što su oformile vlastite zaklade. "Mirovina" je značila davanje državnim i javnim službenicima, dok je davanje drugim službenicima nazvana "potpora i renta". Tijekom Prvog svjetskog rata, većina osnovanih mirovinskih fondova su nestali, zbog propada Austro-Ugarske Monarhije te velike inflacije. (Puljiz, 2007.)

2.1.2. Mirovinski sustav Republike Hrvatske između dva svjetska rata

Novi period u cjelokupnom razvitku mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj potaknulo je formiranje Jugoslavije. Zakon o socijalnom osiguranju radnika usvojen 1922. predstavlja najvažniji događaj u ukupnoj povijesti mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj. Ovaj zakon je uveo opće, jedinstveno obvezno socijalno osiguranje radnika na ukupnom teritoriju države, a bio je temeljen na bismarckovim načelima. Zakon uspostavlja obavezno osiguranje zaposlenika od socijalnoga rizika, nesreće na poslu, bolesti, starosti, osim rizika od nezaposlenosti. Za sve radnike uvodi se obavezno osiguranje mirovine na tadašnjem državnom teritoriju. Sredstva mirovinskih fondova financirali su poslodavci i radnici svojim doprinosima, dok su sredstva za isplatu mirovina u slučaju nezgode na poslu prikupljena od doprinosa poslodavca. Središnji ured za osiguranje radnika odgovoran je bio za provedbu zakona o socijalnom osiguranju, dok je za nadzor nad provedbom zakona bio odgovoran ministar socijalne politike, pa se u Središnjem uredu uspostavila pozicija ministra financija (Puljiz, 2007.). Broj osiguranih osoba 1940. godine na području Republike Hrvatske iznosio je 246 757. Danas Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje predstavlja slijednika nekadašnjeg Središnjeg ureda za osiguranje radnika iz 1922. godine. Upotrebu zakona o socijalnom osiguranju su otežale ratne okolnosti. Također otežavanju provođenja donesenog zakona u tadašnjoj državi su pridonijeli i neefikasnost vlade u provođenju djelotvornog sustava upravljanja i financiranja mirovinskim osiguranjem te gospodarski problemi. Zakon o socijalnom osiguranju iz 1922., zbog spomenutih razloga, je realiziran 15 godina nakon što je donesen, 1937. godine pod pritiskom Središnjeg ureda socijalnog osiguranja i sindikata. U

cijeloj Jugoslaviji uvelo se dobrovoljno mirovinsko osiguranje 1933. godine. Također su postojale različite kategorije osiguranja zaposlenika, zaposlenika vojske, bankovnih činovnika, općinskih službenika, novinara i ostalo (Puljiz, 2007.). Broj zaposlenih osoba koji koriste mirovinsko osiguranje raste u periodu između dva svjetska rata. Temeljna karakteristika mirovinskog sustava u navedenom periodu je podijeljenost, odnosno postojanje različitih vrsta osiguranja – u slučaju starosti, nastanka invalidnosti, smrti te različiti načini financiranja kod različitih skupina. Ukoliko se uspoređi s razdobljem prije rata, između dva svjetska rata nisu primijećene veće izmjene u funkcioniranju mirovinskog sustava te organizaciji (Rismondo, 2002.). Za ostvarenje prava na starosne mirovine potrebno je bilo zadovoljiti jedan od dva ponuđena uvjeta: dob od 70 godina ili dokaz nesposobnosti za ostvarenje jedne trećine zarade zdravih ljudi istog položaja. Tijekom Drugog svjetskog rata se također provodio Zakon o mirovinskom osiguranju radnika. Godine 1941. sklopio se s Njemačkom prvi međunarodni ugovor o socijalnome osiguranju kako bi se zaštitili hrvatski radnici zaposleni u Njemačkoj. Regulacija i provedba socijalnog osiguranja bila je pod utjecajem različitih stupnja pravne tradicije i razvijenosti različitih dijelova tadašnjeg teritorija države. Seljaci su predstavljali najveći dio Jugoslavije, a bilo je malo zaposlenika u industrijskom sektoru te je osiguranje radnika podrazumijevao interes vladajuće elite. (Puljiz, 2007.)

2.1.3. Mirovinsko osiguranje Republike Hrvatske od 1945. do 1990. godine

Dolazi do povezivanja nositelja tadašnjeg socijalnog osiguranja na kraju drugog svjetskoga rata. Formiran je u Zagrebu Središnji zavod za socijalno osiguranje koji zamjenjuje tadašnju Središnjicu za osiguranje radnika. Glasilo Socijalno osiguranje se počinje jednom mjesečno objavljivati 1945. godine, sa svrhom objašnjavanja i predstavljanja javnosti kako funkcionira mirovinsko osiguranje. Najveći doprinos tome imao je Zlatko Cota koji je objavio veliki broj zbirki priručnika i propisa za provođenje sustava mirovina (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje). Državni zavod za socijalno osiguranje bavi se nadzorom provedbe mirovinskog osiguranja, koji je pod kontrolom države u djelokrugu ministra rada. Sredstva za isplate mirovine i ostala socijalna davanja financirana su iz državnog proračuna, odnosno iz doprinosa uplaćenih od strane poduzeća i zaposlenika. Sredstva za isplate posebne kategorije osiguranika, kao što je policija i vojska, bila su prikupljena subvencijama iz državnoga proračuna. Saveznim društvenim planom su do 1957. godine bili određeni iznosi za uplate doprinosa i sredstva za isplate mirovine. Zbog posljedica Drugog svjetskog rata 1953. godine iznos isplaćenih invalidskih mirovina je bio veći od iznosa starosne mirovine. Broj umirovljenih osoba je bio mali nakon rata, ali je u narednim godinama značajno porastao. Godine 1946. je bilo 10 104

umirovljenih osoba te je većina dobivala invalidsku mirovinu, a 1950. godine broj je porastao na 67 771 umirovljenu osobu. Omjer zaposlenih osoba i umirovljenih osoba, u periodu nakon drugog svjetskog rata, iznosio je 9 : 1. Poslije rata uočava se mali broj osiguranika i umirovljenika, kao što je i ranije navedeno. Pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog stoljeća navedene brojke su zabilježile porast te je njihov odnos bio povoljan. Jedan od temeljnih problema današnjeg mirovinskog sustava upravo predstavlja navedeni omjer koji dovodi u pitanje održivost sustava.

Tablica 1. Broj osiguranika i umirovljenika te njihov omjer u razdoblju između 1950. i 1990. godine

GODINA	BROJ OSIGURANIKA	BROJ UMIROVLJENIKA	OMJER
1950.	593120	67771	8,75 : 1
1960.	912290	176978	5,15 : 1
1970.	1116088	340134	3,24 : 1
1980.	1518049	438133	3,46 : 1
1990.	1682971	594339	2,83 : 1

Izvor: Izrada autorice prema Puljiz, V. (2007.) Hrvatski mirovinski sustav: korijeni, evolucija i perspektive. Hrčak Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske.

Iz tablice 1 može se primijetiti kako se tijekom godina odnos broja osiguranika i umirovljenika postepeno smanjuje. Odnos broja osiguranika i umirovljenika bio je nepovoljan 70 – ih i 80 – ih godina. Omjer od skoro devet osiguranika na jednog umirovljenika, zabilježen 50-ih godina bio je povoljan, zatim se svakim desetljećem konstantno pogoršavao. Bilo je manje od tri osiguranika na jednog umirovljenika u zadnjem desetljeću prošloga stoljeća. Zdravstveno osiguranje se 1954. godine odvaja od invalidskog i mirovinskog osiguranja te je postalo grana socijalnog osiguranja. Godine 1962. Zakonom se mijenja financiranje i organizacija mirovinskog sustava. Kao što je već navedeno, bili su formirani zavodi mirovinskog osiguranja, zajednice socijalnog osiguranja te su osnivani fondovi invalidskog osiguranja i mirovinski fondovi. Bitne promjene u mirovinskom sustavu Hrvatske dogodile su se 1964. godine. Svi građani koji prethodno nisu bili u sustavu obaveznog mirovinskog osiguranja dobili su zakonsko pravo na dobrovoljno mirovinsko osiguranje. Stoga je 1969. godine formirana

Zajednice invalidsko – mirovinskoga osiguranja samostalnih zanatlija, ugostitelja te prijevoznika. Bile su pod upravom izvršnog odbora i skupštine, dok su sredstva za isplatu mirovina financirana iz doprinosa osiguranika. Utemeljenjem mirovinskog osiguranja individualnih poljoprivrednika dolazi do dodatnog proširenja mirovinskog osiguranja 1980. godine. Mirovine poljoprivrednika su se financirale iz dva izvora: doprinosa koje uplaćuju poljoprivrednici i sredstava države, kojima su bile sufinancirane mirovine određenih umirovljeničkih skupina. Samoupravne interesne zajednice mirovinskoga i invalidskoga osiguranja poljoprivrednika je njime upravljala (Puljiz, 2007.). Mirovinsko osiguranje je predstavljalo sastavni dio jedinstvenog socijalnoga osiguranja, međutim 1971. godine se formiraju samoupravne interesne zajednice te se ono razdvaja od zdravstvenoga osiguranja. Osiguranje u slučaju nesreća na poslu i profesionalnih bolesti postaje sastavi dio mirovinskog i zdravstvenog osiguranja. Mirovinsko osiguranje se u vremenskom razdoblju između 1972. i 1990. godine odvija u samoupravnim interesnim zajednicama pod utjecajem posebnog zakona, kojim je uređeno izvorno mirovinsko osiguranje, u čitavoj Hrvatskoj. Nadalje uvodi se Bilten Solidarnost 1974. godine, kojim se educiraju članovi tijela upravljanja i javnost, uz pomoć službenih informacija. Bilten Solidarnost izlazio je jednom u mjesecu, kao i Socijalno osiguranje. Sedamdesete i osamdesete godine dvadesetog stoljeća karakterizira rast i razvoj međunarodnih ugovora o socijalnome osiguranju kako bi se zaštitili hrvatski radnici u inozemstvu. Sklopljeno je sedamnaest ugovora te su definirani odnosi s nositeljima osiguranja Austrije i Njemačke, koje imaju najveće udjele radnika iz Republike Hrvatske (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje). Ustavom Jugoslavije iz 1947. te Zakonom o udruženom radu iz 1976. nastavljen je decentralizacija mirovinskog sustava. Ratovi su imali utjecaj na najčešću vrstu mirovine u razdoblju poslije rata. Broj invalidskih mirovina je u razdoblju od 1953. pa do kraja 1970. godine premašio broj starosnih mirovina. Stopa zamjene bila je većim dijelom druge polovice 20. stoljeća nepovoljna. Udio mirovine u plaći poboljšava se 1980., dok 1987. godine ima najveću vrijednost odnosno iznosi 78,4%. U mirovinskom sustavu Hrvatske može se uočiti nekoliko čimbenika nakon razdoblja rata. Pedesete i šezdesete godine karakterizira decentralizacija, sredstva za isplatu mirovina se financiraju iz doprinosa radnika. 1960. godine u mirovinski sustav se dodatno uvode poduzetnici i obrtnici. Mirovinski sustav se dodatno proširio 1980. utemeljenjem mirovinskoga osiguranja individualnih poljoprivrednika. U ovom razdoblju je bio nizak broj umirovljenih, ali je tijekom godina porastao. Porast broja umirovljenika postupno otežava provođenje mirovinskog sustava, što se može primijetiti u današnjem mirovinskom sustavu Republike Hrvatske, u kojem demografski problem starenja

stanovnika stavlja sve veći teret na mirovinski sustav. Odnos broja osiguranika i umirovljenika pogoršavao se svakim desetljećem kako je i predočeno u Tablici 1, te je 1990. – te broj osiguranika u odnosu na broj umirovljenih tri puta manji u usporedbi s istim iz 1950. Krajem 80-ih godina nastupa financijska kriza mirovinskog osiguranja koja je uzrokovana krizom u gospodarstvu. Međutim, najveći odnos mirovina i plaća je bio upravo tada. (Puljiz, 2007.)

2.1.4. Mirovinski sustav Republike Hrvatske od razdoblju od 1991. godine do danas

Hrvatski mirovinski sustav, stjecanjem državne neovisnosti 1991., uspostavljen je prema Bismarckovom modelu temeljenom na međugeneracijskoj solidarnosti na načelima uzajamnosti i solidarnosti. To je o Pay-As-You-Go sustav, gdje se sadašnji doprinos koristi za isplate sadašnjih mirovina (Library of the European Parliament, 2013.). U 19. stoljeću Paul Samuelson je sproveo istraživanje kojim je dokazano da se Pay-As-You-Go sustavom može odrediti implicitna porezna stopa koja je jednaka stopi porasta stanovništva. Takvu poreznu stopu Samuelson u svojoj literaturi naziva "biološka kamatna stopa". Prihvaćanjem Ustava uvedene su promjene u mirovinskom sustavu. Promijenjen je Zakon o mirovinskome i invalidskome osiguranju individualnih poljoprivrednika te Zakon o mirovinskome i invalidskome osiguranju. Osim toga, fondovi mirovinskog osiguranja radnika, samostalnih privrednika i individualnih poljoprivrednika dospjeli su na mjesto Samoupravnih interesnih zajednica. U periodu stjecanja neovisnosti omjer osiguranih i umirovljenih bio je 2,83 : 1. Ukoliko se uspoređi s europskim standardima, 283 osiguranih na 100 umirovljenih bio je poprilično nizak. Tijekom procesa pretvorbe državnih poduzeća u privatna poduzeća u mirovinskom sustavu Hrvatske zbilo se 1365 prijenosa dionica te udjela u vlasništvu trgovačkog društva u mirovinski fond. Međutim, mnogi propusti kao što su stečaj poduzeća, nesređenost portfelja i nekvalitetno upravljanje sredstvima, imali su utjecaj da padne vrijednost portfelja mirovinskog fonda te su se smanjila sredstva koja su raspoložena za isplate mirovine. Mirovinski sustav Hrvatske je doživio veliku štetu 1990. godine kada je započeo Domovinski rat te je u tijeku bila politička i ekonomska tranzicija. Broj umirovljenih osoba je porastao, zbog čega je narastao deficit tekućega računa te javni dug. Vlada je pokušavala restrukturirati i refinancirati mirovinski sustav kako bi spriječila daljnju štetu. O reformama mirovinskog sustava započinju se značajnije donositi odluke 1995. godine, no o reformama koje su provedene nad mirovinskim sustavom Republike Hrvatske detaljnije će biti u poglavlju Mirovinske reforme (Bejaković, 2019.). U svibnju 2024. godine broj osiguranika iznosi 1 721

526, a broj korisnika mirovina je 1 227 174. Odnos broja korisnika mirovine i osiguranih osoba iznosi 1 : 1,40 za svibanj 2024. godine (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.).

2.2.Struktura mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj

Mirovinsko osiguranje predstavlja granu socijalnoga osiguranja u Hrvatskoj. Hrvatski mirovinski sustav čine 3 stupa. Prvi te drugi stup čine obavezno, a treći stup označava dobrovoljno osiguranje mirovina. Zakon o mirovinskome osiguranju, Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, Zakon o dodatku na mirovine, Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima te podzakonski akti i ostali propisi uređuju hrvatski sustav mirovina. Mirovina se ostvaruje npr. radi starosti, potpunog ili djelomičnog gubitka sposobnosti za rad ili u slučaju smrti korisnika ili osiguranika. Prvi stup mirovinskoga osiguranja je temeljen na međugeneracijskoj solidarnosti. U ovom stupu osoba koja radi izdvaja doprinos za osiguranje mirovine te se iz tog doprinosu isplaćuju mirovine trenutnim umirovljenim osobama. Osim navedenim doprinosima osiguranih osoba, također je navedeni stup financiran od proračuna države. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO) odgovoran je za provođenje prvog stupa temeljenog na međugeneracijskoj solidarnosti. Zakonom je određeno da osiguranici prvog stupa mirovinskog osiguranja izdvajaju svotu koja iznosi 15% bruto plaće. Prvi stup je obavezan te je jedan za sve osigurane osobe, za razliku od drugoga stupa, koji je isto obavezan, međutim kod njega osiguranici imaju pravo izabrati fond. Drugi stup je temeljen na individualnoj kapitaliziranoj štednji. „Individualna“ označava osobnu imovinu osiguranika, a „kapitalizirana“ označava da uslijed uplate u obavezni mirovinski fond osiguranici ostvaruju prinose od ulaganja. U ovaj stup osiguranici su obvezani uplatiti 5 % bruto plaće. Drugi stup omogućuje osiguranicima veću slobodu jer sami mogu izabrati obavezni mirovinski fond te njegovu kategoriju u koju će uplatiti navedeni iznos. Faza prikupljanja sredstva se odvija putem obveznog mirovinskog fonda, a faza isplate mirovine samo putem mirovinskog osiguravajućeg društva ukoliko se osiguranik odluči za kombiniranu isplatu mirovina. U hrvatskom mirovinskom sustavu treći stup podrazumijeva dodatak kojeg osobe izabiru dobrovoljno, stvar je osobnoga izbora. Treći stup mirovinskog osiguranja temeljen je na individualnoj kapitaliziranoj štednji. U okviru trećeg stupa sredstva su prikupljena pomoću dobrovoljnih fondova. Društva za životno osiguranje te mirovinska osiguravajuća društva su ovlaštena za isplatu mirovine. Treći stup mirovinskog osiguranja ima veću fleksibilnost od prvoga i drugoga stupa što se uočava u tome da osigurana osoba može sama izabrati učestalost te visinu uplate. (Hanfa, 2024.)

2.3. Mirovinske reforme

U Republici Hrvatskoj razvoj mirovinskih fondova je započeo reformom obaveznog mirovinskog osiguranja temeljenom na međugeneracijskoj solidarnosti, koja je provedena 1. siječnja 1999. godine (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.). Svrha navedene reforme je bilo postizanje financijske stabilnosti mirovinskog sustava te njegova prilagodba različitim promjenama u gospodarskim i društvenim uvjetima. Reforma se naziva "parametarska" zbog promijenjenih parametara uvjeta ostvarenja, usklađivanja i načina na koji se određuju mirovine. Osnovne karakteristike osiguranja, kao što su međugeneracijska solidarnost, uzajamnost te financiranje iz doprinosa te prihoda iz proračuna države, se nisu promijenile (Vukorepa, 2015.). Mirovinski sustav koji čine tri stupa uvodi se reformom 2002. godine. Mirovinski sustav je sastavljen od obveznoga mirovinskoga osiguranja temeljenog na međugeneracijskoj solidarnosti, obveznoga mirovinskoga osiguranja temeljenog na individualnoj kapitaliziranoj štednji te dobrovoljnoga mirovinskoga osiguranja temeljenog na individualnoj kapitaliziranoj štednji (Zakon o mirovinskom osiguranju (NN 157/13)). Svjetska banka potiče da se uvede drugi i treći stup (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.). Trodijelni sustav mirovina postavio je težište reformi na socijalne, makroekonomske te financijske učinke mirovinskog osiguranja. Rezultat navedenog je bilo poticanje razvoja tržišta kapitala, domaće štednje, postizanje učinkovite alokacije kapitala te povećanje rasta gospodarstva. Hrvatska je počela reformu mirovina po modelu Svjetske banke te nije napravila izmjene kao što su eliminiranje drugog stupa tako da prenese imovinu u 1. stup ili smanjivanje stopa doprinosa od bruto plaća za 2. stup mirovinskog osiguranja (Samodol, 2020.). Bit reforme iz 2002. godine se nije promijenila. Međutim došlo je do izmjena Zakona o mirovinskom osiguranju gdje se omogućilo članovima koji imaju beneficirani staž da prenesu imovinu iz drugog u prvi stup, 2014. godine. 2018. godine omogućuje se članovima drugoga stupa koji imaju nepovoljan obračun mirovine iz oba dva stupa da prijeđu u prvi s mogućnošću da povuku 15% sredstava iz drugoga stupa mirovinskoga osiguranja. Obveznim fondovima se, tijekom pandemije COVID-19, dopustilo da posude do pet posto neto imovine od trećih strana ili od središnje banke do petnaest posto neto imovine, međutim navedeno nije promijenilo srž reforme. Glavni razlog reforme iz 2002. godine imao je fiskalni karakter, namjera je bila smanjenje transfera iz proračuna u rashodima za mirovine. Novčani tok doprinosa iz bruto plaća razdijeljen je na petnaest posto od bruto plaća u 1. stup te pet posto od bruto plaća u 2. stup mirovinskoga osiguranja. Isključivo se oslanjati na sustav međugeneracijske solidarnosti dugoročno neće biti održivo zbog nepovoljnog omjera osiguranika i korisnika mirovine te

starenja stanovnika. Nakon strukturne promjene sustava fiskalni problemi se ipak nastavljaju. Prihodi od doprinosa u prvom stupu mirovinskog osiguranja iznosili su 13.3 milijardi kuna, a transferi iz proračuna za mirovinu su bili 7.6 milijardi kuna, u godini prije reforme. Godišnji prihod od doprinosa iz prvoga stupa bili su 22.8 milijardi kuna, 2018. godine, odnosno sedamdeset i jedan posto više od 2001., a transfer iz proračuna je iznosio 18,1 milijardu kuna, odnosno 2,4 puta više u usporedbi s 2001. godinom (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje). Pod kategorijom transfera iz proračuna uključuju se i izdaci za pokriće tranzicijskoga troška drugoga stupa mirovinskog osiguranja, koja podrazumijevaju nedostajuća sredstva kod isplate tekuće mirovine prvoga stupa radi doprinosa za 2. stup mirovinskog osiguranja (Samodol, 2020.). Ukoliko se usporedi iznos uplate za tranzicijske troškove te uplate doprinosa za 2. stup mirovinskog osiguranja, u periodu od 2002. do 2019., uočava se veliki teret tranzicijskoga troška. U navedenom periodu je iz proračuna za tranzicijske troškove, bilo uplaćeno sedamdeset i jedna milijarda kuna, dok je ukupna uplata doprinosa u 2. stup mirovinskog osiguranja iznosila 80.7 milijardi kuna (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje). Rezultat prijelaza iz jednoga u drugi sustav bio je veliki teret tranzicijskoga troška. Zbog tranzicijskog troška raste javni dug, a njegov trošak snosi porezni obveznik (Samodol, 2020.). Rezultat navedene reforme je najveća strukturna promjena mirovinskog sustava. Zakoni su se tijekom godina revidirali. Najnovije izmjene propisane su zakonima od 1. siječnja 2024. godine.

U nastavku su navedene najvažnije izmjene (Središnji registar osiguranika, 2024.):

- Ukidaju se ulazne naknade
- Novi kriteriji za raspored novozaposlenih u obveznom mirovinskom fondu - Ukoliko osiguranici tijekom roka od jednog mjeseca od uspostave obveznoga mirovinskoga osiguranja ne odaberu fond, onda će ih REGOS raspodijeliti u fond A kategorije, pod uvjetom da je do referentnoga dana ostalo 10 ili više godina. Međutim osiguranicima kojima je preostalo manje od 10 godina do referentnoga dana bit će raspoređeni u mirovinski fond B kategorije. Više nema mogućnosti rasporeda novozaposlenih osoba u obavezni mirovinski fond C kategorije.
- Službeno raspoređivanje članova obveznog mirovinskoga fonda kategorije A u obvezni fond kategorije B istekom propisanoga roka - članovi mirovinskoga fonda koji su raspoređeni u obavezni mirovinski fond A kategorije, biti će raspoređeni u obavezni fond B kategorije, poslije protoka roka od petnaest godina od dana rasporedbe u obvezni fond A kategorije

- Dopune te izmjene Izjave o izboru mirovina iz prvoga i drugoga stupa mirovinskoga osiguranja - REGOS je obavezan članu fonda dostaviti obavijest o informativnome izračunu mirovina zbog donošenja odluka o izboru mirovina. Ukoliko članovi fonda odaberu mirovinu iz prvoga i drugoga stupa dužni su potpisati ugovore o mirovinama s mirovinskim društvima tijekom roka od jedne godine od dana doznake sredstva mirovinskome društvu, u protivnom sredstva će biti prenesena u proračun države. HZMO određuje korisnicima mirovine kao da su osigurani u obaveznom mirovinskome osiguranju temeljenom na međugeneracijskoj solidarnosti.
- Promjene koje su propisane Zakonom o mirovinskim osiguravajućim društvima - dolazi do povećanja prilagodljivosti uvjeta za jednokratne isplate korisniku prijevremenih starosnih ili osnovnih starosnih mirovina te se povećava iznos jednokratnih isplata na korisnikov zahtjev do dvadeset posto ukupne doznake mirovinskom društvu sa prethodnih petnaest posto.
- Dob ostvarenja prava na starosnu mirovinu u 2024. godini za žene - Žena stječe mirovinu s napunjenih petnaest godina mirovinskoga staža te šezdeset i tri godine i šest mjeseci u 2024.
- Promjene propisane u Zakonu o dodatku na mirovine koje su postignute prema ZOMO-u – Dolazi do povećanja dodatka na dio osnovne mirovine iz prvog stupa na dvadeset i sedam posto, za mirovinski staž koji je postignut od kada se uveo drugi stup pa nadalje, time dolazi do povećanja osnovne mirovine iz prvoga stupa te ukupne mirovine za korisnike mirovina iz prvoga i drugoga stupa.

Pravo na starosne mirovine stječu žene i muškarci s navršениh šezdeset pet godina života te petnaest godina mirovinskoga staža, neovisno o spolu, od 1. siječnja 2030. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.). U vremenskom periodu od 2020. do 2029. žena ostvaruje starosnu mirovinu s manjom dobi starosti. Međutim postepeno se vrši porast dobi za žene za dobivanje starosne mirovine, u svrhu izjednačavanja uvjeta za stjecanje starosnih mirovina za žene i muškarce 2030. Gospodarstva se nalaze u nepredvidivim i dinamičnim ekonomskim situacijama. Navedeno dovodi do nužnosti reforme mirovinskih sustava kako bi mogli odgovoriti izazovima koji sprječavaju njihovu održivost. Fiskalni i demografski razlozi čine temelj nužne prilagodbe situacijama mirovinskih sustava te se od hrvatskog mirovinskog sustava očekuju daljnje prilagodbe budućim i trenutnim izazovima i trendovima.

2.4. Institucije mirovinskog sustava Republike Hrvatske

Najznačajnije institucije u hrvatskom mirovinskom sustavu su sljedeće: Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Središnji registar osiguranika, dobrovoljni mirovinski fond, obavezni mirovinski fond, obvezno i dobrovoljno mirovinsko društvo za upravljanje, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, mirovinska osiguravajuća društva te depozitar (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje).

Zakonom o mirovinskome osiguranju (NN br. 157/13., 151/14., 33/15., 93/15., 120/16., 18/18., 62/18., 115/18., 102/19., 84/21.), poslovi HZMO-a su sljedeći: „ostvarivanje prava osiguranika iz osiguranja mirovina temeljenih na međugeneracijskoj solidarnosti; osiguravanje provedbe uredbe o koordinaciji socijalnih sigurnosti te međunarodnih ugovora o socijalnome osiguranju; osigurati ostvarenja prava osiguranika i pružiti stručnu pomoć pri njihovu ostvarenju; provođenje politike razvitaka i unapređenja osiguranja mirovina temeljenom na međugeneracijskoj solidarnosti; izvršavanje ostalih poslova u vezi provedbe i ostvarivanja prava iz osiguranja mirovina temeljenom na međugeneracijskoj solidarnosti“.

Središnji registar osiguranika podrazumijeva ustanovu koja je zadužena za poslove tehničke prirode u vezi s mirovinskim osiguranjem temeljenom na individualnoj kapitaliziranoj štednji, kao što su na primjer: „prikupljanje, evidentiranje i kontroliranje naplate mirovinskih doprinosa, prikupljanje redovitih mjesečnih izvješća o visini uplaćenih doprinosa svakoga osiguranika“, „vođenje središnje baze podataka o osobnom računu osigurane osobe, promatranje visine sredstva na računima kao i briga o poslodavcu te fondu kojemu pripada osigurana osoba“. Središnji registar osiguranika odgovoran je za rad drugog stupa te je nadležan za odabir obaveznoga mirovinskoga fonda te kategorije (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje).

HANFA predstavlja instituciju koja „promiče stabilnost financijskog sustava te nadzire zakonitost poslovanja subjekata nadzora“. HANFA obavlja provođenje nadzora nad poslovima mirovinskoga osiguravajućega društva, mirovinskoga fonda te posrednika. Ovlaštena je za izdavanje „autorizacije, licencije, suglasnosti i odobrenja“.

Mirovinski fond predstavlja oblik investicijskog fonda u kojemu se „obavezno osiguravaju osiguranici na temelju individualne kapitalizirane štednje koji su obavezno osigurani u sustavu osiguranja temeljenom na međugeneracijskoj solidarnosti“. Fond čini zasebnu imovinu koja nema pravnu osobnost sa svrhom „pribavljanja sredstva uplatom doprinosa člana fonda te

ulaganje navedenih sredstava zbog porasta vrijednosti imovine fonda“. Član mirovinskog fonda je i njegov vlasnik. Njegova vlasnička prava se utvrđuju s obzirom na iznos sredstva koje posjeduje na osobnom računu (Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, NN br. 19/14., 93/15., 64/18., 115/18., 58/20.).

Mirovinsko društvo je moguće osnovati kao dioničko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću. Nadležno je za upravljanje i osnivanje obveznih i dobrovoljnih mirovinskih fondova. Glavni cilj mirovinskog društva je povećati vrijednost imovine fondova kojim upravlja (Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, NN br. 19/14., 93/15., 64/18., 115/18., 58/20. i Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje).

Mirovinsko osiguravajuće društvo predstavlja dioničko društvo odgovorno za isplate privremenih, doživotnih ili jednokratnih mirovina koje se ostvaruju u dobrovoljnom i obveznom mirovinskom osiguranju temeljenom na individualnoj kapitaliziranoj štednji. Osoba koja je bila osigurana u obaveznom mirovinskom osiguranju mirovine se isplaćuju doživotno temeljem sredstava prebačenih iz obveznog mirovinskog fonda. Osoba koja je bila osiguranik dobrovoljnog mirovinskog osiguranja mirovine se isplaćuju privremeno ili doživotno temeljem sredstava prebačenih iz dobrovoljnog mirovinskog fonda (Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima, NN br. 22/14., 29/18., 115/18. i Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje).

Depozitar je kreditna institucija ili podružnica kreditne institucije. Mirovinsko društvo joj povjerava na administriranje i pohranu imovinu mirovinskog fonda te kontrolira da ulaganje imovine fonda bude u skladu sa zakonima. Depozitar je dužan pratiti novčane tokove fonda te voditi račune imovine fonda itd. (Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, NN br. 19/14., 93/15., 64/18., 115/18., 58/20.).

Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike provodi poslove u vezi sustava i politika osiguranja mirovina. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje)

3. TEMELJNE ZNAČAJKE PRVOG STUPA MIROVINSKOG OSIGURANJA NA TEMELJU MEĐUGENERACIJSKE SOLIDARNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Osnovne karakteristike prvog stupa mirovinskog osiguranja na temelju međugeneracijske solidarnosti

Prvi stup mirovinskoga sustava predstavlja obavezno osiguranje temeljeno na međugeneracijskoj solidarnosti. U prvom stupu su obuhvaćeni doprinosi koji se koriste kod isplata mirovine sadašnjim umirovljenicima. Za njegovo provođenje odgovoran je Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO). Mirovina se ostvaruje kao rezultat starosti, potpunog ili djelomičnoga gubitka sposobnosti za rad ili smrti korisnika ili osiguranika (Hanfa, 2024.). Za ovu namjenu sve zaposlene osobe izdvajaju 15% od svoje bruto plaće. Mirovina iz ovog stupa ne može biti naslijeđena niti prenesena na druge osobe. Temeljna načela mirovinskog sustava uključuju solidarnost, uzajamnost, neotuđivost prava te zakonitost. Načela solidarnosti i uzajamnosti međusobno se dopunjuju.

U nastavku su navedene obvezno osigurane osobe u prvom stupu na temelju međugeneracijske solidarnosti (migracije.hr):

- radnik, službenik i namještenik te s njima izjednačene osobe zaposlene na području Hrvatske,
- osoba izabrana ili imenovana na dužnosti u tijelu javne vlasti, jedinici regionalne samouprave te jedinici lokalne samouprave, ukoliko prima plaću za rad,
- osoba stručno osposobljena za rad po posebnim propisima,
- državljanin treće zemlje i osoba bez državljanstva zaposlena na području Hrvatske,
- nezaposlena osoba obavezno je osigurana u trajanju i pod uvjetima koji su utvrđeni prema propisima o zapošljavanju,
- obrtnik upisan u registar,
- osoba koja prema posebnim propisima samostalno obavlja profesionalnu djelatnost,
- vrhunski sportaš,
- osoba koja obavlja šumarsku ili poljoprivrednu djelatnost kao glavno ili jedino zanimanje,
- svećenik i drugi vjerski službenik, koji su upisani u evidenciju vjerskih zajednica,

- osoba koja je zaposlena u europskim institucijama, ukoliko nije obvezno osigurana prema europskim propisima,
- osoba zaposlena na hrvatskom području kod poslodavca koji ima sjedište u inozemstvu, bez registrirane podružnice u Hrvatskoj.

3.2. Ostvarivanje prava iz obveznog mirovinskog osiguranja na temelju međugeneracijske solidarnosti

3.2.1. Pravo na starosnu mirovinu

Osiguranici stječu starosne mirovine s napunjenih 65 godina života te petnaest godina mirovinskoga staža. Žena ostvaruje starosnu mirovinu, u prijelaznom vremenskom razdoblju od 2020. do 2029. godine, prema povoljnijem uvjetu, koji uključuje nižu starosnu dob. U tablici 2 navedeni su uvjeti za starosnu mirovinu za žene. U 2024. uvjet za starosne mirovine za žene je navršenih 63 godine života i 6 mjeseci života.

Tablica 2. Uvjeti za starosnu mirovinu za žene (2020.-2029.)

GODINA OSTVARIVANJA PRAVA	PROPISANE GODINE ZA STAROSNU MIROVINU	PROPISANI MJESECI ZA STAROSNU MIROVINU
2020.	62	6
2021.	62	9
2022.	63	0
2023.	63	3
2024.	63	6
2025.	63	9
2026.	64	0
2027.	64	3
2028.	64	6
2029.	64	9

Izvor: izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, 2024. godine

Uvjeti za muškarce te žene izjednačit će se od 1. siječnja 2030. Za dugogodišnjeg osiguranika, pravo na starosne mirovine, imaju osiguranici s navršenih šezdeset godina života te četrdeset i jednu godinu staža. Pod četrdeset i jednu godinom staža uključuje se staž osiguranja u stvarnom trajanju. Starosne mirovine za dugogodišnje osiguranike ne mogu dobiti osiguranici koji ispunjavaju uvjet za redovite starosne mirovine. Prava na starosne mirovine i starosne mirovine

za dugogodišnje osiguranike stječu se od ispunjenja uvjeta za mirovinu te poslije prestanka osiguranja. Iznimku čini osigurana osoba koja je na temelju promijenjenoga ugovora o radu nastavila rad do pola punoga radnoga vremena pa može, bez prestanka radnoga odnosa, dobiti starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika ili starosne mirovine. Ukoliko je zahtjev podnjet tijekom roka od 6 mjeseci od prekida osiguranja, mirovina najranije može pripasti od prvog idućega dana poslije što je prestao radni odnos. Međutim osiguranici imaju pravo na mirovine najranije 6 mjeseci unazad od prvoga dana idućega mjeseca poslije što su podnijeli zahtjev, ukoliko je zahtjev podnjet poslije roka od 6 mjeseci od prekida osiguranja. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.)

3.2.2. Pravo na prijevremenu starosnu mirovinu

Osiguranici imaju pravo na prijevremene starosne mirovine s napunjenih šezdeset godina života te trideset pet godina mirovinskoga staža. Žene ostvaruju prijevremene starosne mirovine, u prijelaznom periodu od 2020. do 2029. godine, prema povoljnijim uvjetima, koji uključuju nižu starosnu dob te kraći staž. Uvjeti za prijevremene starosne mirovine za žene u periodu od 2020. do 2029. godine navedeni su u tablici 3. U 2024. uvjet za prijevremene starosne mirovine za žene je navršenih pedeset osam godina i šest mjeseci života te trideset tri godine i šest mjeseci staža (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.).

Tablica 3. Uvjeti za prijevremenu starosnu mirovinu za žene (2020.-2029.)

GODINA OSTVARIVANJ A PRAVA	PROPISANA GODINA ŽIVOTA	PROPISANI MJESEC ŽIVOTA	PROPISANA GODINA STAŽA	PROPISANI MJESEC STAŽA
2020.	57	6	32	6
2021.	57	9	32	9
2020.	58	0	33	0
2023.	58	3	33	3
2024.	58	6	33	6
2025.	58	9	33	9
2026.	59	0	34	0
2027.	59	3	34	3
2028.	59	6	34	6
2029.	59	9	34	9

Izvor: izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, 2024. godine

Uvjeti za muškarce te žene će biti izjednačeni od 1. siječnja 2030. godine. Polazni faktor koji određuje prijevremene starosne mirovine umanjuje se trajno 0,2% svakog mjeseca umirovljenja prije dobi koja je propisana za starosnu mirovinu. Pravo na prijevremene starosne mirovine bez smanjenja, osiguranici stječu ukoliko je osiguranje prestalo radi stečaja, a proveli su kao nezaposleni prijavljeni službi koja je nadležna za zaposlenje najmanje 2 godine. Pravo na starosne i prijevremene starosne mirovine osiguranoj osobi pripadaju od dana ispunjenja uvjeta za mirovine. Korisniku mirovina omogućuje se rad do pola punoga radnog vremena (do 20 sati tjedno) bez obustavljanja primanja mirovina. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.)

3.2.3. Pravo na invalidsku mirovinu i profesionalnu rehabilitaciju

Invalidska mirovina može se ostvariti pod sljedećim uvjetima: postojanjem potpunog ili djelomičnog gubitka sposobnosti za rad te uvjet staža. Pravo na invalidske mirovine osiguranici stječu ukoliko im navršeni mirovinski staž prekriva trećinu radnoga vijeka, u slučaju potpunoga ili djelomičnoga gubitka sposobnosti za rad nastaloga kao posljedica bolesti ili ozljeda van rada prije navršenih šezdeset i pet godina života. Uvjet staža je kraći za osiguranu osobu kod koje je potpun gubitak sposobnosti za rad stvoren prije napunjenih trideset odnosno trideset pet godina. Potpuni gubitak sposobnosti za rad nastaje u periodu osiguranja ili tijekom roka od 1 godine poslije prekida osiguranja. Pravo na invalidske mirovine osiguranici stječu neovisno o dužini mirovinskoga staža pod uvjetom da je invalidnost osiguranih osoba stvorena kao posljedica profesionalnih bolesti ili ozljeda na radu. Korisnicima prava na invalidske mirovine kao rezultat potpunoga gubitka sposobnosti za rad prouzročena bolesti, to pravo se prevodi na starosne mirovine s navršenom dobi propisanom za starosne mirovine (navršenih šezdeset i pet godina za muške osiguranike; navršenih šezdeset i tri godine te šest mjeseci za žene u 2024.). (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.) Profesionalne rehabilitacije podrazumijevaju osposobljavanje invalida rada za rad kako bi se očuvala njegova preostala radna i opća sposobnost. Uključuje skup aktivnosti i mjera prema propisu o profesionalnoj rehabilitaciji te zaposlenju osobe s invaliditetom. Pravo na profesionalnu rehabilitaciju ostvaruje radnik, obrtnik te osoba koja samostalno obavlja profesionalnu djelatnost kod koje je prije navršenih 55. godina došlo do smanjenja sposobnosti za rad uz preostalu sposobnost za rad. Ukoliko smanjenje sposobnosti za rad uz preostalu sposobnost za rad nastaje kao rezultat bolesti ili ozljeda van rada, osiguranici imaju pravo na profesionalne rehabilitacije ako ispunjavaju uvjete mirovinskoga staža za dobivanje prava za invalidske mirovine. Ako smanjenje sposobnosti za rad uz preostalu sposobnost za rad nastaje kao posljedica profesionalne bolesti ili ozljede na radu, osiguranici imaju pravo na profesionalnu rehabilitaciju nezavisno o duljini mirovinskoga staža. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.)

3.2.4. Pravo na privremenu invalidsku mirovinu

Ako je osiguranik, poslije ozljeda rehabilitacijom osposobljen za raditi, no po završetku profesionalne rehabilitacije je dugotrajno nezaposlen (najmanje 5 godina) te navedeno traje do pedeset i osme godine života, u tom slučaju ima pravo na privremene invalidske mirovine. Osoba ostvaruje pravo ukoliko je poslije profesionalne rehabilitacije nastavila rad, međutim je ostala naknadno nezaposlena. Period povremenoga rada koje traje 6 mjeseci se ne navodi

prestankom nezaposlenosti vezano uz ostvarivanje prava na privremenu invalidsku mirovinu. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.)

3.2.5. Pravo na obiteljsku mirovinu

Mirovinski sustav Republike Hrvatske vodi brigu i za obitelj osiguranika. Ukoliko osiguranik umre, članovi njegove obitelji stječu obiteljsku mirovinu.

Ukoliko su ispunjeni neki od navedenih uvjeta stječe se obiteljska mirovina:

- osigurana osoba s navršenih 5 godina staža osiguranja
- osigurana osoba s navršenih 10 godina mirovinskoga staža
- osigurana osoba s ispunjenim uvjetima mirovinskoga staža za dobivanje invalidske mirovine
- osiguranik je koristio invalidsku, starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu
- osiguranik je bio korisnik profesionalne rehabilitacije.

Ako je smrt osigurane osobe uzrokovana radi profesionalne bolesti ili ozljeda na radu, članovi obitelji stječu obiteljsku mirovinu neovisno o duljini mirovinskoga staža. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.)

3.2.6. Prava prema posebnim propisima

Skupine ljudi koji se bave visokorizičnim poslom stječu prava na pogodnije uvjete za ostvarenje mirovine te pogodniji način na koji se određuje mirovina. Mirovina se ostvaruje po posebnim propisima. Neki od korisnika koji imaju pravo prema posebnim propisima su: vojna osoba, službenik u policiji te ovlaštena službena osoba pravosuđa, vatrogasac, kazališni umjetnik. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.)

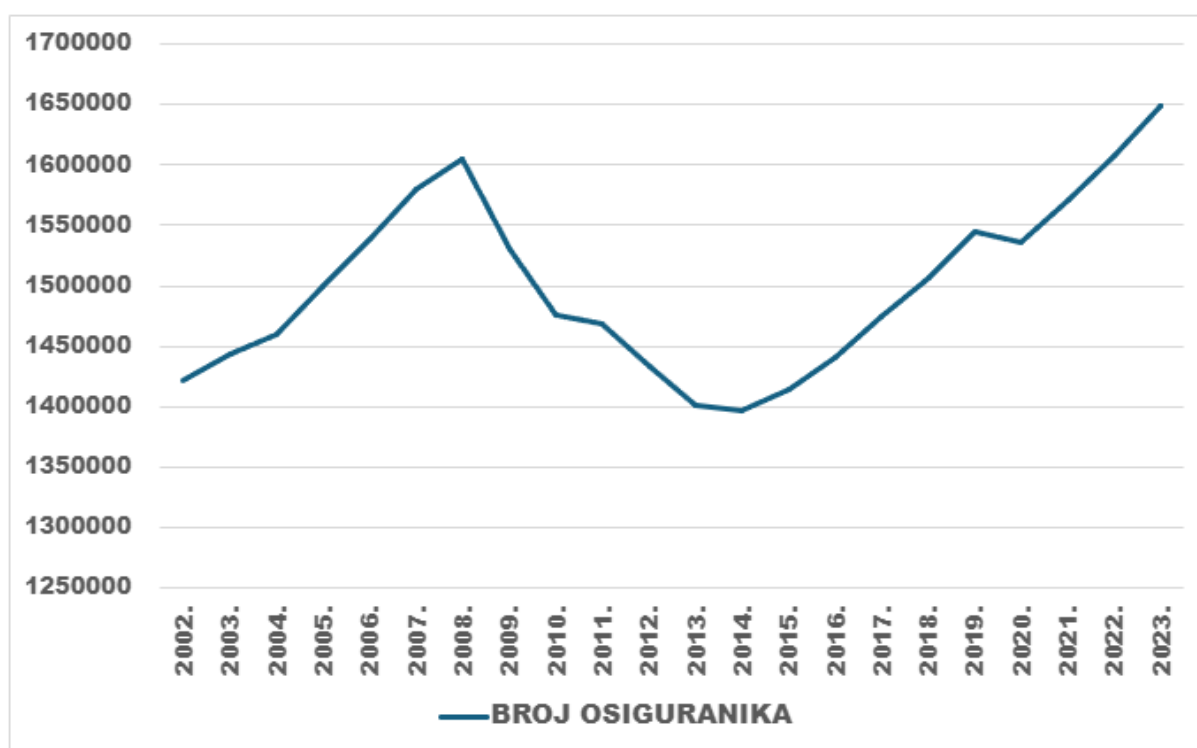
3.2.7. Mirovinska prava osoba koje su radile u inozemstvu i Europskoj uniji

Ukoliko je osoba radila u inozemstvu također ima pravo na mirovine. Mirovina se ostvaruje temeljem međunarodnog ugovora o socijalnome osiguranju. Osoba ostvaruje prava iz hrvatskoga mirovinskog sustava ovisno o dužini staža u Republici Hrvatskoj te u inozemstvu. Slični propis vrijedi i u slučaju da je osoba radila u europskim zemljama u kojima je bila osigurana najmanje 12 mjeseci. Mirovinu osoba može ostvariti prema nacionalnom propisu tih država te svaka država posjeduje različiti uvjet za mirovine. Visina mirovine će ovisiti o duljini prebivanja u državi ili trajanja osiguranja. Mirovine se isplaćuju neovisno u kojoj europskoj zemlji osoba ima prebivalište. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.)

3.3. Struktura i broj umirovljenika i osiguranika

Struktura i broj umirovljenih i osiguranih osoba i druge statističke informacije mijenjaju se kroz vremenski period. Praćenje navedenih promjena vrlo je važno zbog utjecaja na održivost mirovinskog sustava. Svakog mjeseca HZMO donosi statističke informacije stanja mirovinskog sustava. Grafikon 1 prikazuje kretanje broja osiguranih osoba u periodu od 2002. pa do 2023. Znatn porast broja osiguranih osoba bilježi se u periodu od 2002. do 2008. Navedeni period karakterizira uzlet gospodarstva u Hrvatskoj te je nezaposlenost bila na niskoj razini. Stanje nestabilnosti se javlja pojavom financijske krize 2008. godine te raste broj nezaposlenih, broj osiguranih osoba je počeo opadati. Oporavak se započinje nadzirati 2014. godine. U 2023. godini u Hrvatskoj broj osiguranika iznosi 1648877 (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje).

Grafikon 1. Kretanje broja osiguranika od 2002. do 2023. godine

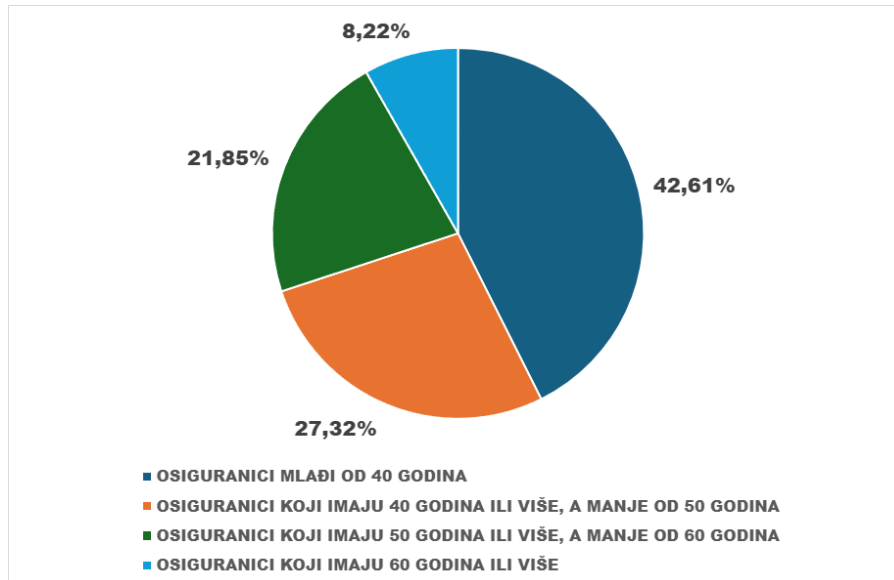

Izvor: Izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO), 2024. godine

Nadalje, na grafikonu 2 prikazano je da ima najviše osiguranika koji su mlađi od 40 godina, odnosno 42,61%. Nakon njih su osigurane osobe s četrdeset ili više godina, a manje od pedeset godina te čine 27,32%. Zatim slijede njih 21,85% koji čine osigurane osobe koje imaju pedeset

ili više godina, a manje od šezdeset. Osigurane osobe s šezdeset ili više godina čine 8,22% (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.).

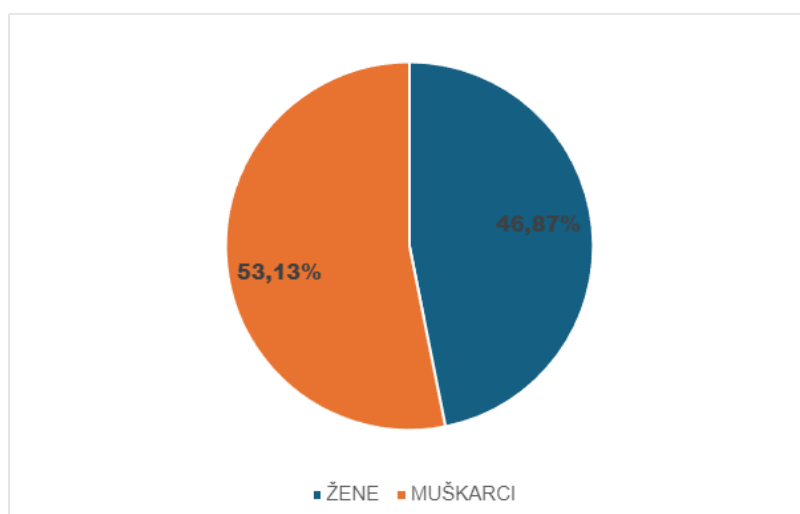
Grafikon 2. Struktura osiguranih osoba prema godinama (2024. godina)

Izvor: Izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO), 2024. godine

Grafikon 3 prikazuje spolnu strukturu osiguranika. Više je osiguranika muškog spola u usporedbi s osiguranicima ženskog spola. Muški osiguranici čine 53,13% ukupnog broja osiguranih osoba. Osiguranici ženskog spola čine 46,87% ukupnog broja osiguranika. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.)

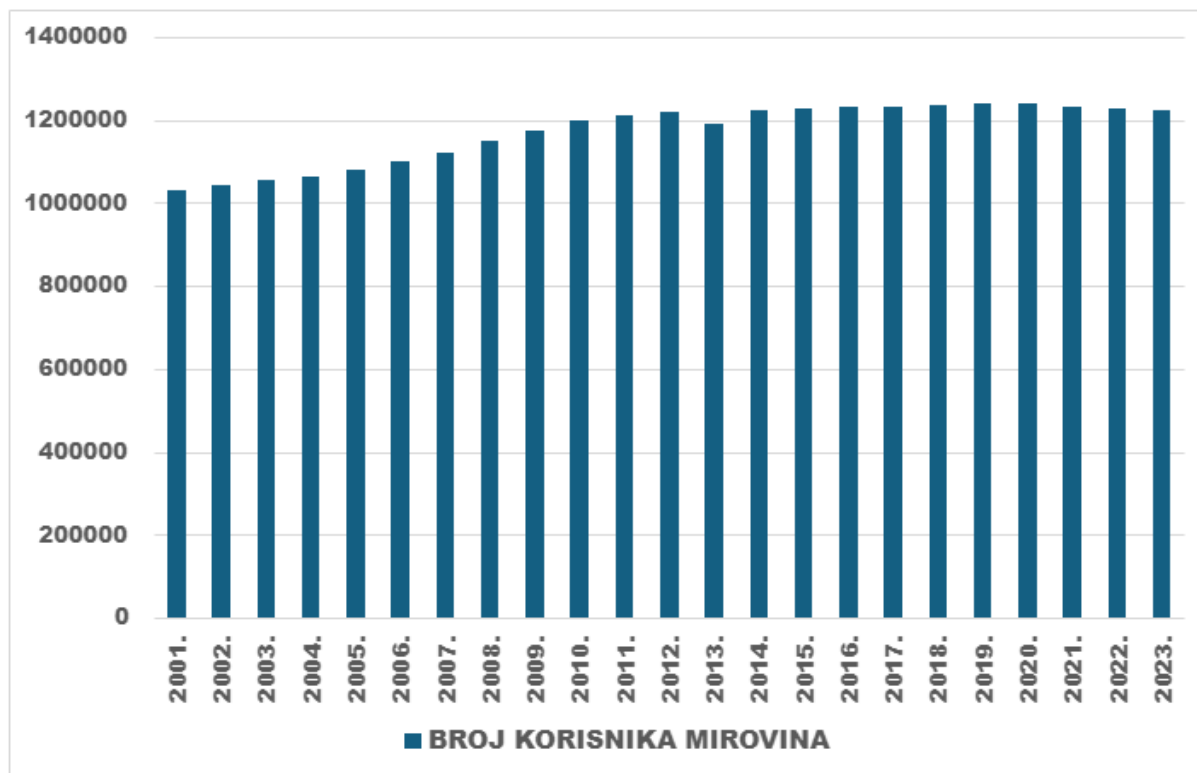
Grafikon 3. Spolna struktura osiguranika (2024. godina)

Izvor: Izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO), 2024. godine

Zatim, prema grafikonu 4 može se zaključiti da broj korisnika mirovina raste tijekom godina. Broj korisnika mirovina u 2001. iznosio je 1.032.120, dok je u 2023. godini Hrvatska brojala 1.225.246 umirovljenika. U travnju 2024. godine Hrvatska ima 1.691.566 umirovljenika (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.).

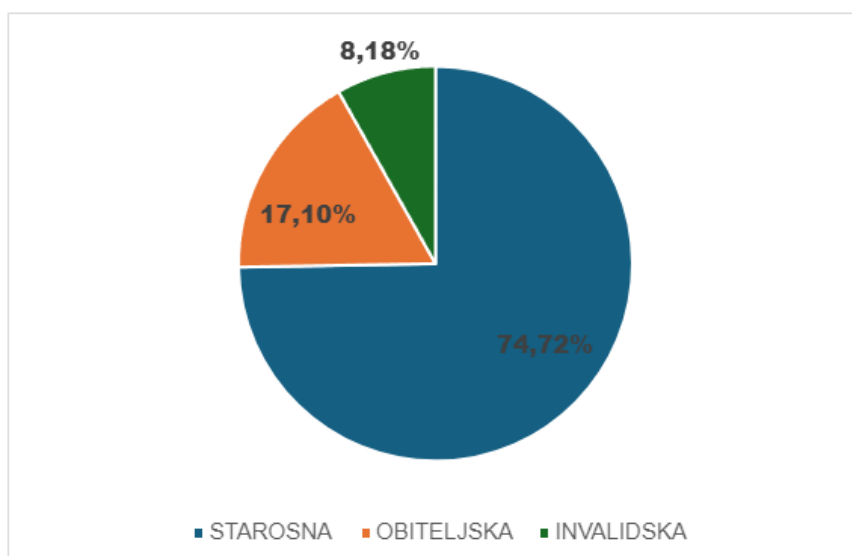
Grafikon 4. Broj korisnika mirovine u razdoblju od 2001. do 2023. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO), 2024. godine

Grafikon 5 prikazuje strukturu korisnika mirovina s obzirom na vrstu mirovine. Prema podacima HZMO-a za svibanj 2024. godine starosnu mirovinu prima 74,72% korisnika. Invalidsku mirovinu prima 8,18% korisnika, a obiteljsku mirovinu 17,10% korisnika. U strukturu korisnika prema navedenim podacima ne uključuju se DVO, HVO te ZOBHDR. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.)

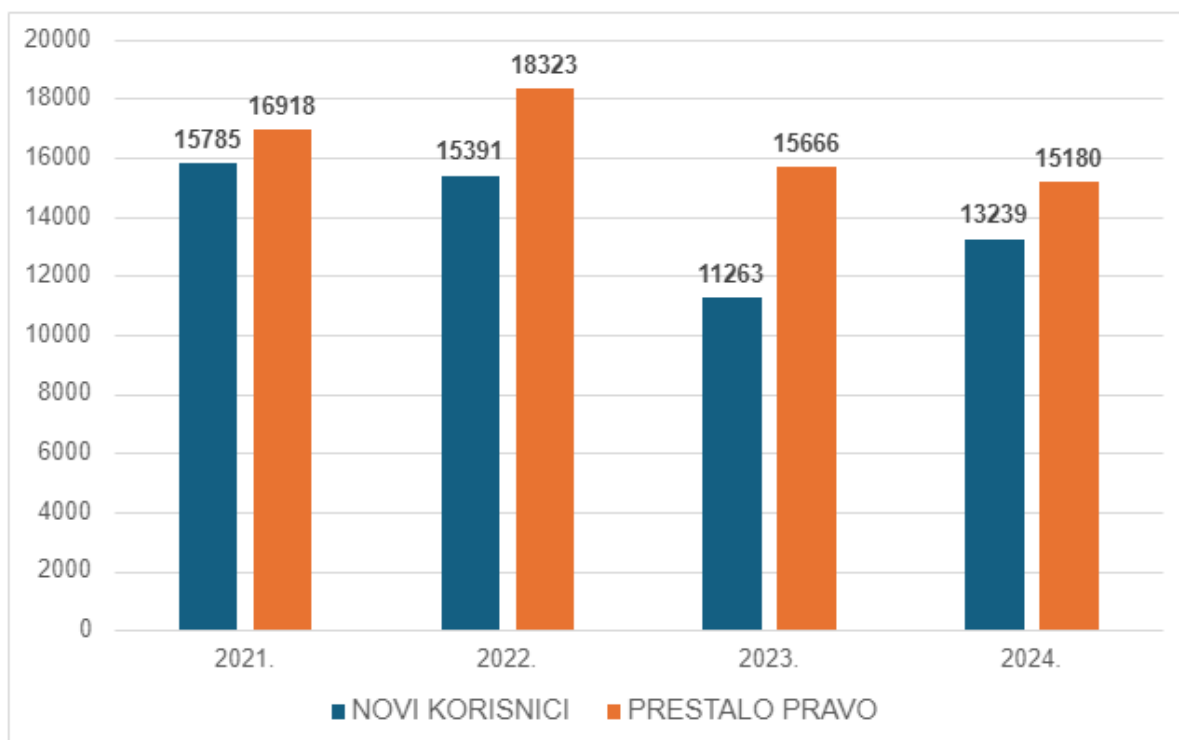
Grafikon 5. Struktura korisnika mirovina prema vrstama mirovina

Izvor: Izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO), 2024. godine

Prema zadnjim aktualnim podacima za period od siječnja do travnja 2024. godine prema grafikonu ispod broj novih korisnika mirovine je iznosio 13.239, a broj umrlih iznosio je 15.180 korisnika. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.)

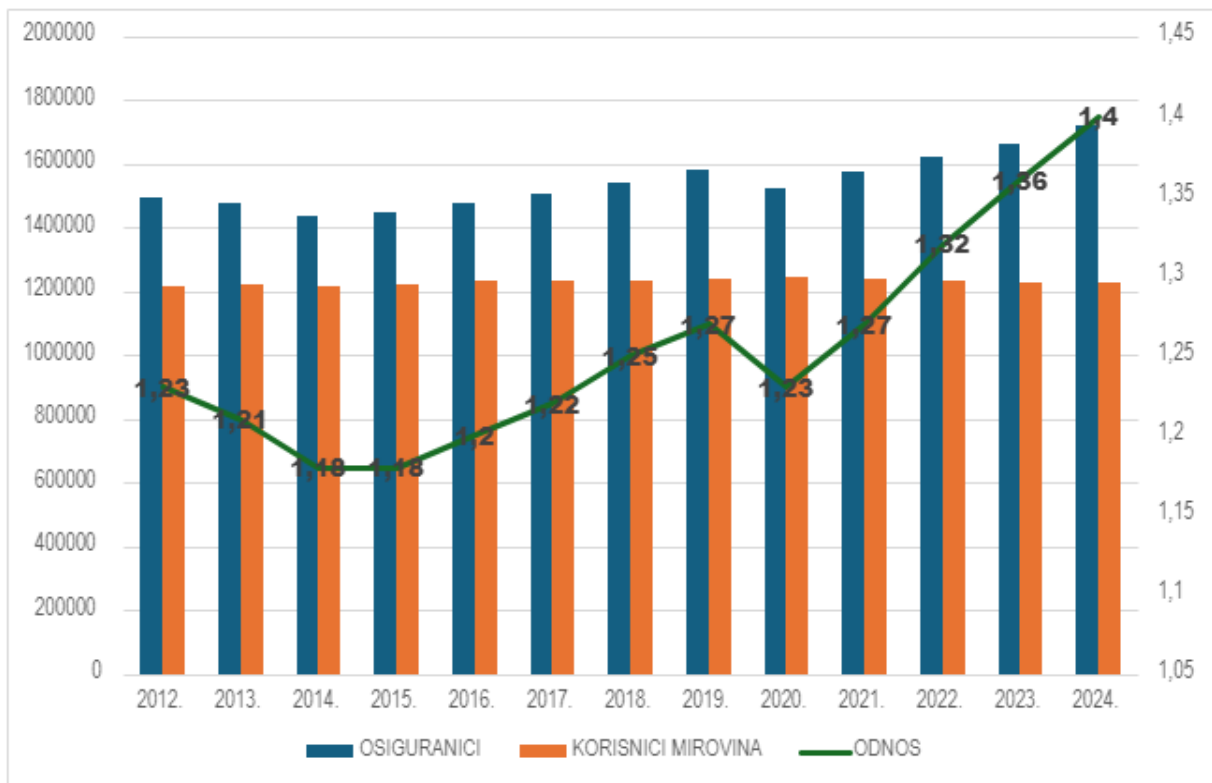
Grafikon 6. Broj novih i umrlih korisnika mirovine u razdoblju od 2021. do 2024. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO), 2024. godine

Na grafikonu 7 može se iščitati da je u svibnju 2020. odnos broja korisnika mirovine i osiguranih osoba iznosio 1:1,23. te se dalje povećava kroz godine, a u svibnju 2024. godine iznosi 1:1,40 (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.).

Grafikon 7. Osiguranici i korisnici mirovina te njihov odnos u razdoblju od 2012. godine do 2024. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO), 2024. godine

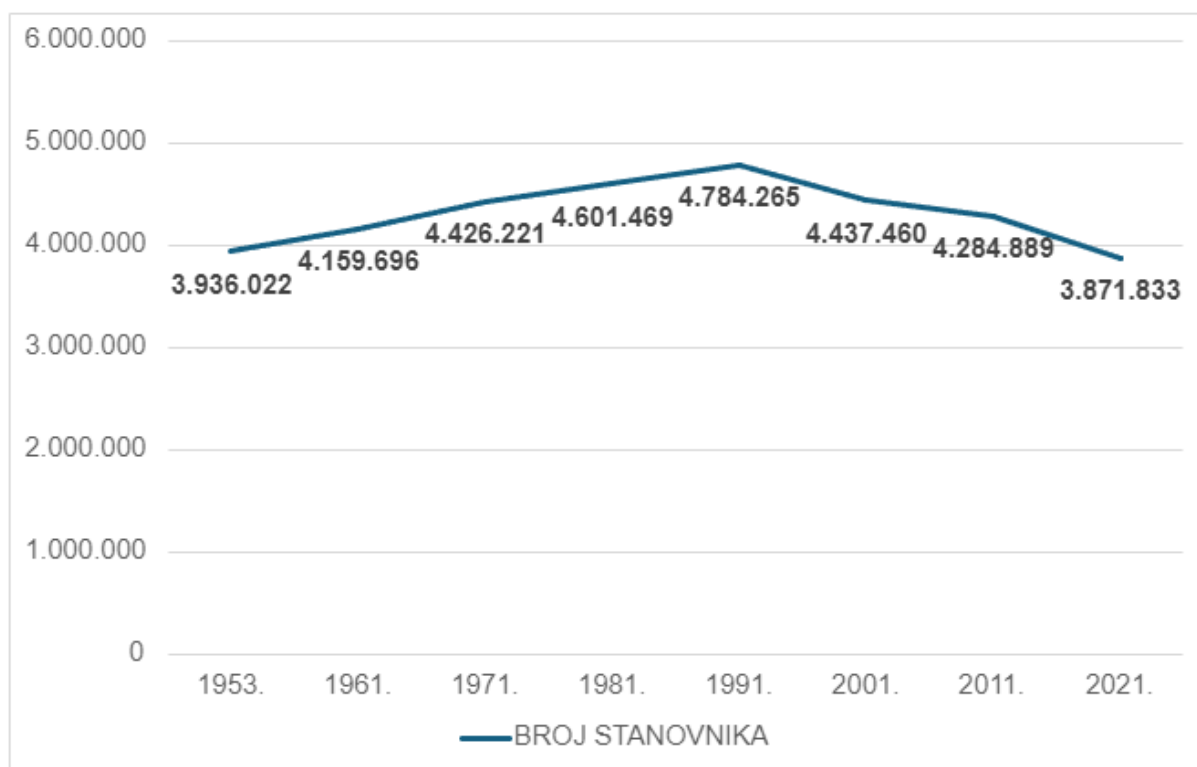
4. KLJUČNI IZAZOVI ZA ODRŽIVOST PRVOG STUPA MIROVINSKOG OSIGURANJA NA TEMELJU MEĐUGENERACIJSKE SOLIDARNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ

4.1. Utjecaj demografskih kretanja na održivost prvog stupa mirovinskog osiguranja

U nastavku prvo će se prikazati demografska slika hrvatskog stanovništva kako bi se dobile jasnije informacije o učinku demografskih kretanja na održivost sustava međugeneracijske solidarnosti.

Zadnjim popisom stanovništva 2021. (Državni zavod za statistiku, 2021.) utvrđuje se da Hrvatska ima 3.871.833 stanovnika. Navedeno označava smanjenje od 9,64 posto u usporedbi s popisom iz 2011. godine. Od popisa provedenog 1953. godine pa sve do popisa iz 1991. godine broj stanovnika Republike Hrvatske se povećavao. Negativan trend kretanja hrvatskog stanovništva počeo je od 2001. godine.

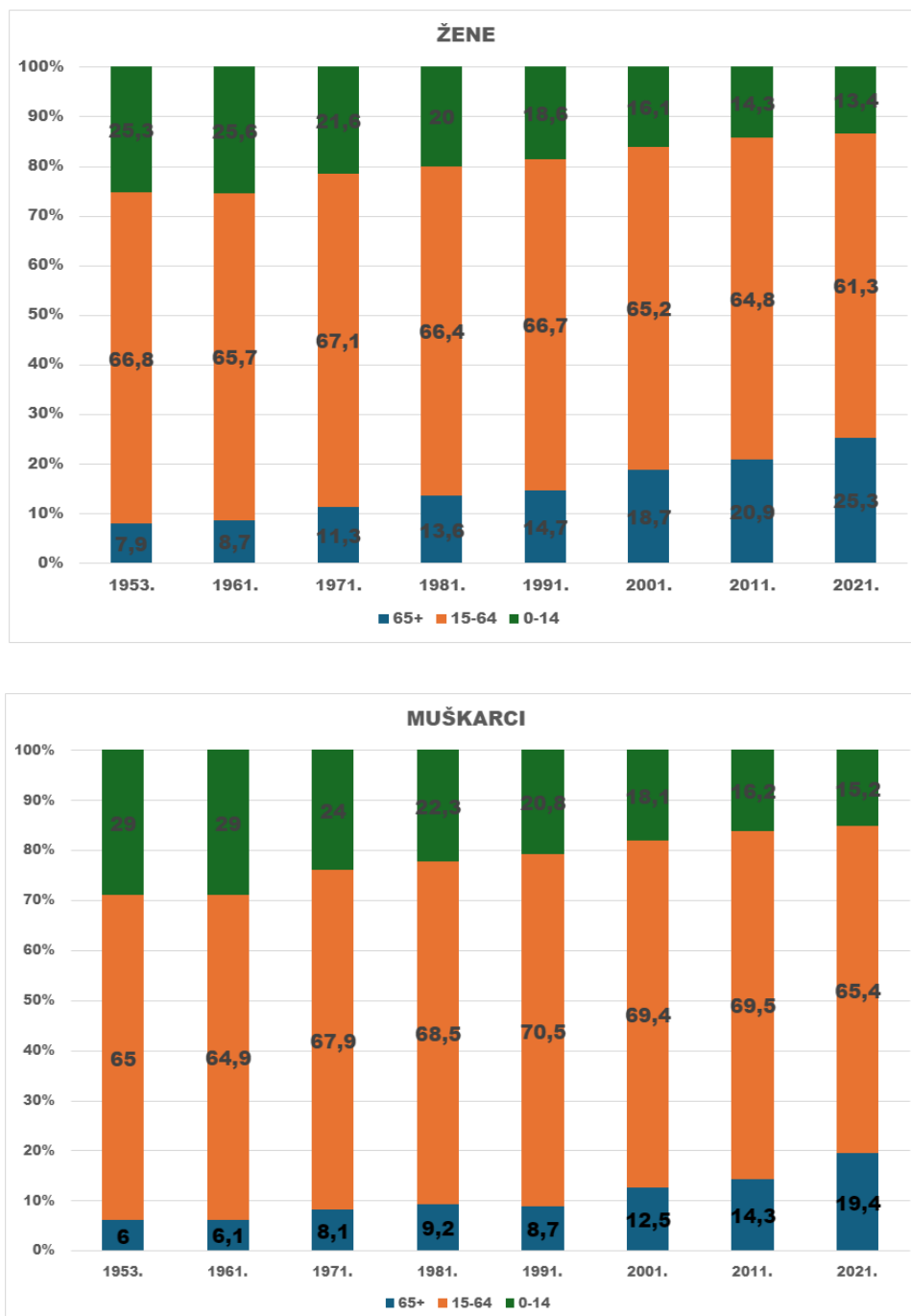
Grafikon 8. Broj stanovnika Hrvatske prema popisima (1953. – 2021. godine)

Izvor: Izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2024. godine

U promatranom razdoblju od 1953. do 2021. godine, prema spolu, prevladavaju žene, čiji udjel iznosi 51,83 posto za 2021. godinu (Državni zavod za statistiku, 2021.). Na grafikonu ispod, prikazuje se struktura hrvatskog stanovništva s obzirom na starost i spol. U navedenom periodu može se primijetiti da raste udio osoba starijih od šezdeset i pet godina života. U 2021. godini žene u dobi od šezdeset i pet godina predstavljaju otprilike jednu četvrtinu svih žena. Muškarci navedene skupine čine malo manje od jedne petine svih muškaraca, 2021. godine.

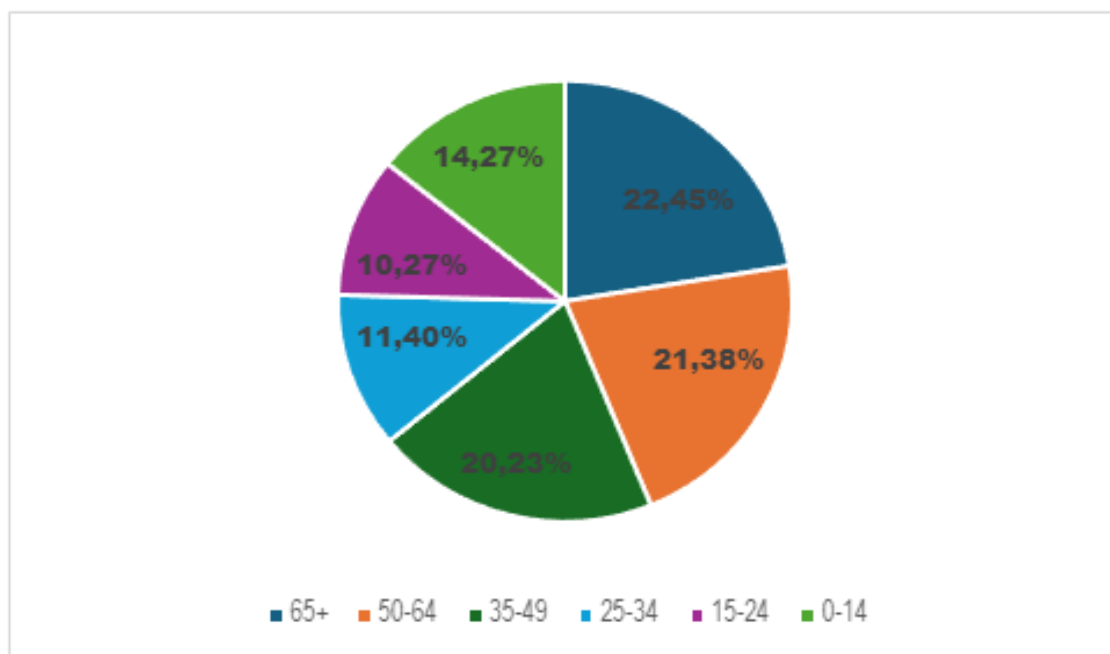
Grafikon 9. Stanovništvo Hrvatske prema spolu i starosti (1953. – 2021. godine)

Izvor: Izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2024. godine

Na grafikonu ispod prikazuje se detaljna struktura stanovnika Hrvatske po starosti 2021. godine. U 2021. godini stariji od 65 godina čine više od petine stanovništva, odnosno 22,45%. (Državni zavod za statistiku, 2024.)

Grafikon 10. Stanovništvo Hrvatske prema starosti (2021. godina)

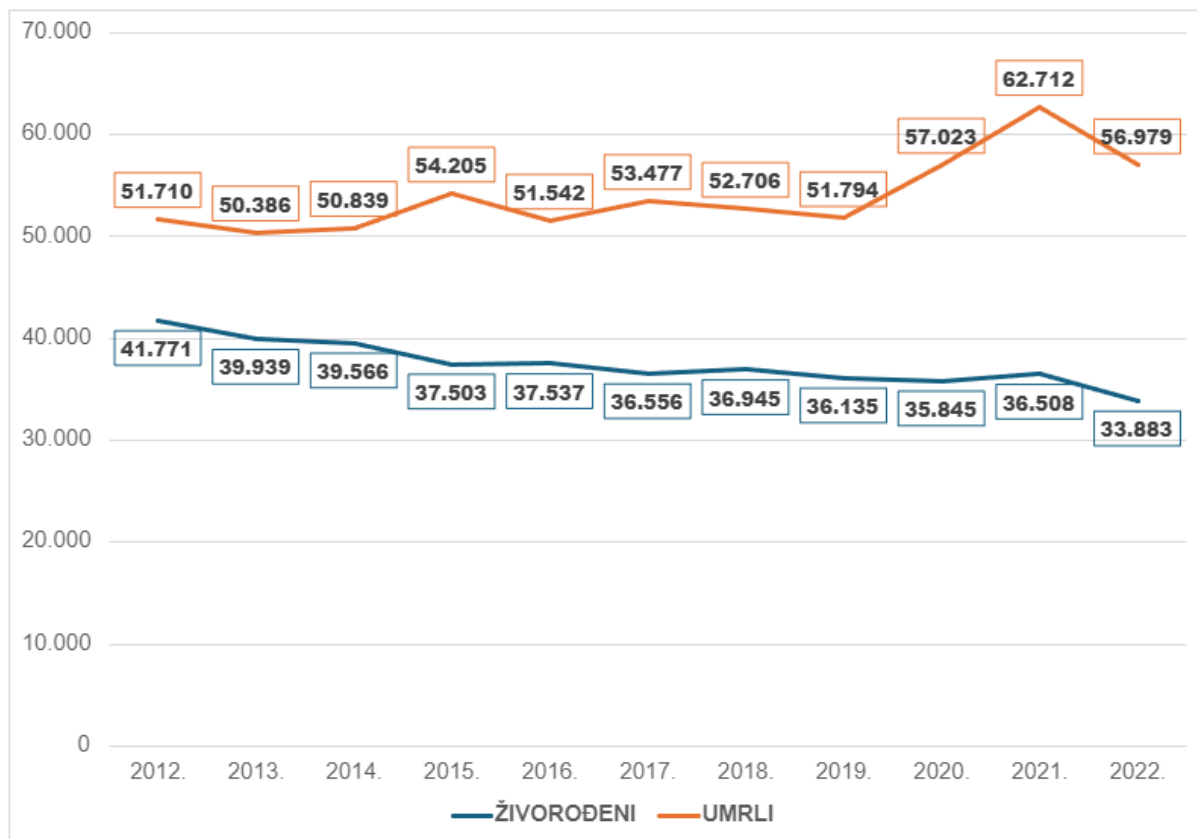

Izvor: Izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2024. godine

Demografska kretanja su ključni element za analizu održivosti sustava mirovina. Obzirom na izmjene unutar demografske strukture stanovnika Republike Hrvatske, bitno je istražiti njihov učinak na održivost sustava međugeneracijske solidarnosti dugoročno. Izazovi održivom mirovinskom sustavu Republike Hrvatske upravo dolaze iz postojećih demografskih trendova. Migracije, mortalitet i natalitet imaju ulogu pri oblikovanju strukture hrvatskog stanovništva prema dobi koja utječe na omjer stanovništva sposobnog za rad i ostaloga dijela stanovnika, te predstavlja glavni čimbenik da se zadrži financijska održivost mirovinskoga sustava. Na grafikonu 11 prikazano je prirodno kretanje stanovnika Hrvatske u periodu od 2012. do 2022. Primjećuje se opadanje broja rođenih (iznimka 2021. godina), dok broj umrlih, uz porast 2020. i 2021. godine radi pandemije COVID-19, fluktuirao (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2024.). Za cijelo promatrano razdoblje broj umrlih je veći od broja rođenih što općenito znači da se broj stanovnika smanjuje, no trend pada broja rođenih posebno zabrinjava. Također u zadnjih pedesetak godina prosječna starost umrlih je porasla, 1968. godine iznosila je 67 za žene te šezdeset za muškarce, dok je 2022. iznosila 81 za žene te 74 za muškarce (Državni zavod za statistiku, 2024.). Razdoblja trajanja mirovina se produžuje te su za pokriće mirovina

potrebna veća sredstva. Međutim, opadanjem broja živorođenih smanjuju se i buduće zaposlene osobe koje bi uplaćivale doprinose za mirovinsko osiguranje.

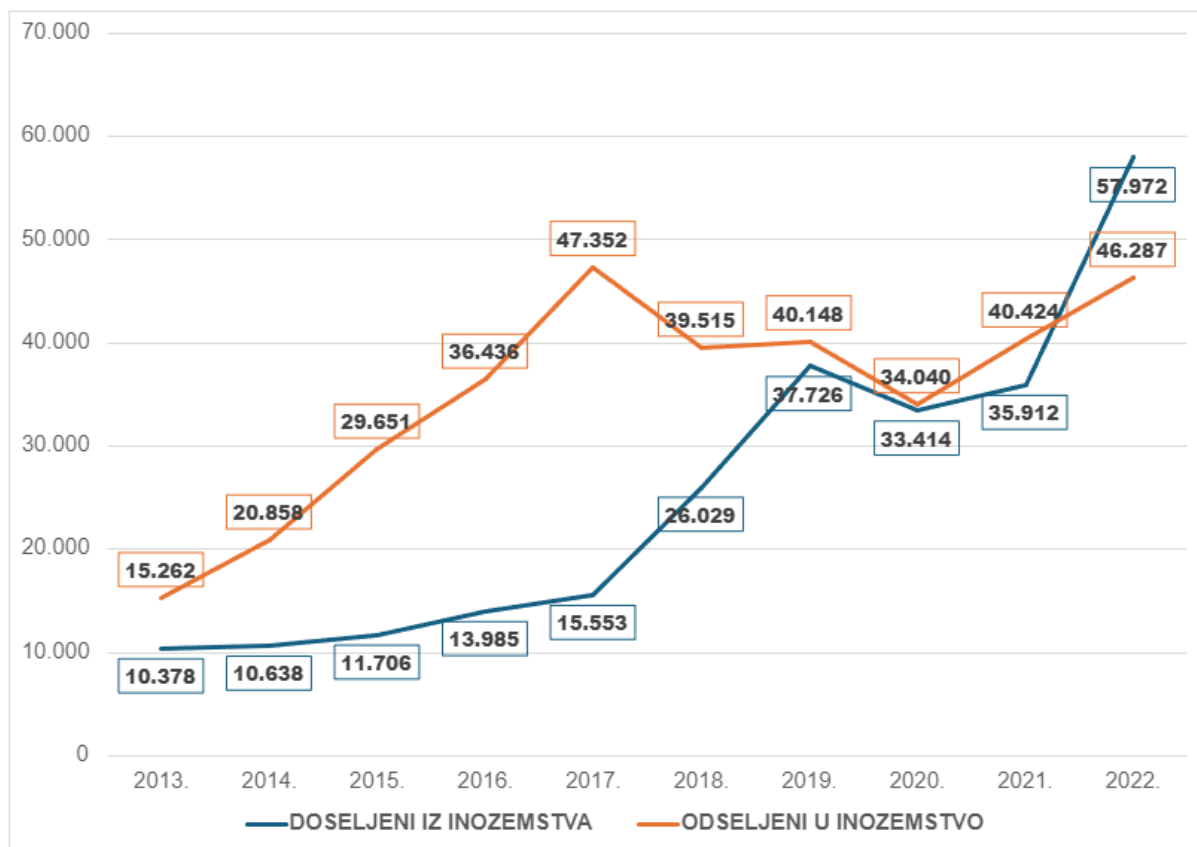
Grafikon 11. Prirodno kretanje hrvatskog stanovništva u razdoblju od 2012. do 2022. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2024. godine

Grafikon 12 prikazuje migracije hrvatskog stanovništva s inozemstvom u periodu od 2013. do 2022. Broj doseljenih osoba iz inozemstva bilježi konstantni rast, osim 2020. godine zbog pandemije (Jurčević, 2023.). Broj odseljenih u inozemstvo bilježi porast, uz pad od 2018. godine do 2020. godine. U cijelom promatranom razdoblju, izuzev 2022. godine, broj odseljenih je viši od broja doseljenih. Prisutni trendovi označuju smanjenje broja hrvatskog stanovništva. Međutim može se uočiti promjena navedenih trendova gdje zadnjih 5 godina postupno dolazi do zamjene pozicija krivulja.

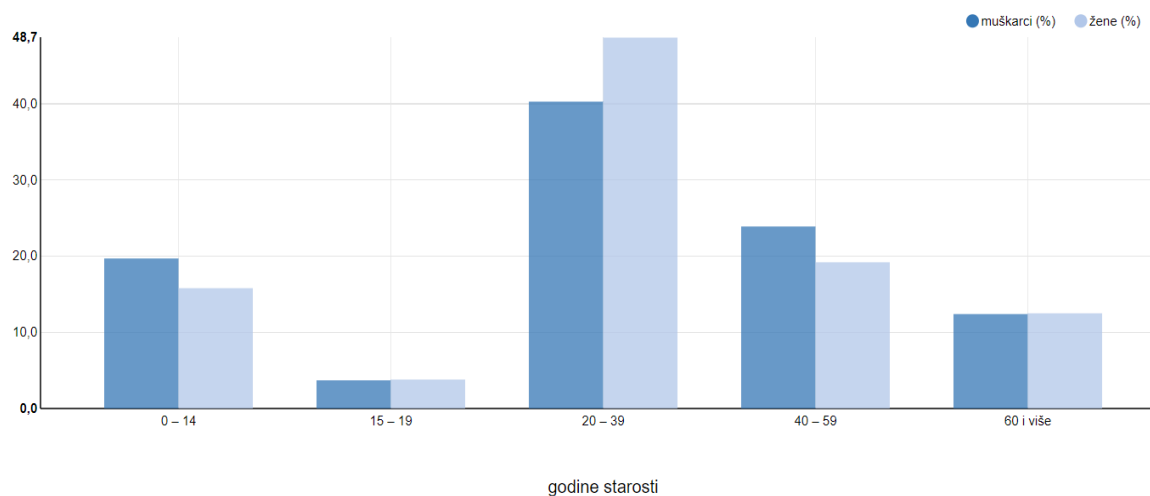
Grafikon 12. Migracije hrvatskog stanovništva s inozemstvom u razdoblju od 2013. do 2022. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2024. godine

Grafikon 13 prikazuje migracije hrvatskog stanovništva prema starosti i spolu 2022. godine. Najviše migrira stanovništvo između dvadeset i trideset devet godina života koje predstavlja skupinu stanovništva sposobnoga za rad, što znači da migracije predstavljaju važan čimbenik kod formiranja strukture odnosa stanovništva sposobnog za rad i ostalog stanovništva. U dobnoj skupini između 20 i 39 godina više migriraju žene (48,7%) nego muškarci (40,3%) u 2022. godini. Doseljenih ima više od odseljenih, 2022. godine, što pozitivno utječe na cjelokupnu strukturu stanovnika.

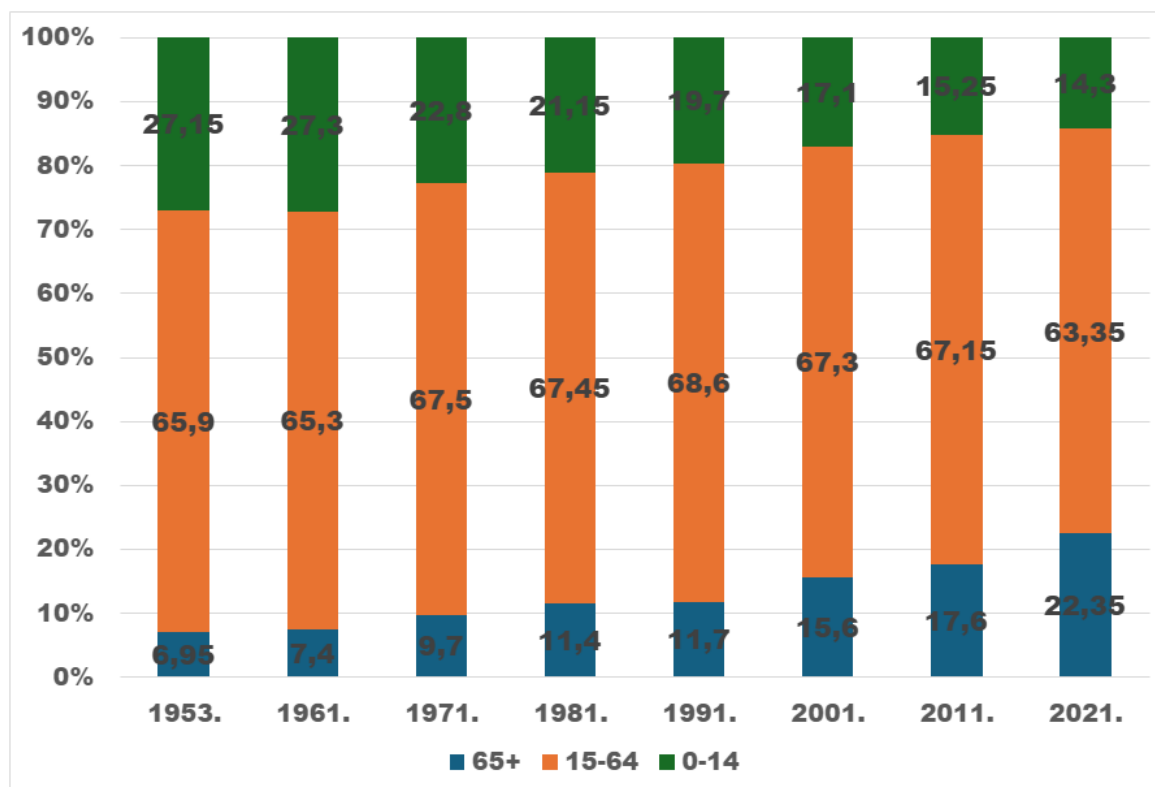
Grafikon 13. Migracije stanovništva Republike Hrvatske prema spolu i starosti 2022. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2024. godine

Na grafikonu ispod prikazan je trend u promjeni strukture hrvatskog stanovništva prema tri dobne skupine. U vremenskom razdoblju od 1953. do 2021. godine udjel osoba starijih od šezdeset i pet godina života je najviše porastao, točnije povećao se za 15,4%. Udjel stanovnika u dobi između nula i četrnaest godina smanjuje se u navedenom periodu, kao i udjel osoba između petnaest i šezdeset četiri godine. Spomenuti trendovi dovode u pitanje održivost modela međugeneracijske solidarnosti jer sve više raste udio starijeg stanovništva, a sve je manje mlađeg stanovništva. Drugim riječima sve je više umirovljenih osoba, dok je zaposlenih osoba sve manje uslijed smanjenja udjela mlađeg stanovništva.

Grafikon 14. Stanovništvo Hrvatske prema starosti u razdoblju od 1953. do 2021. godine

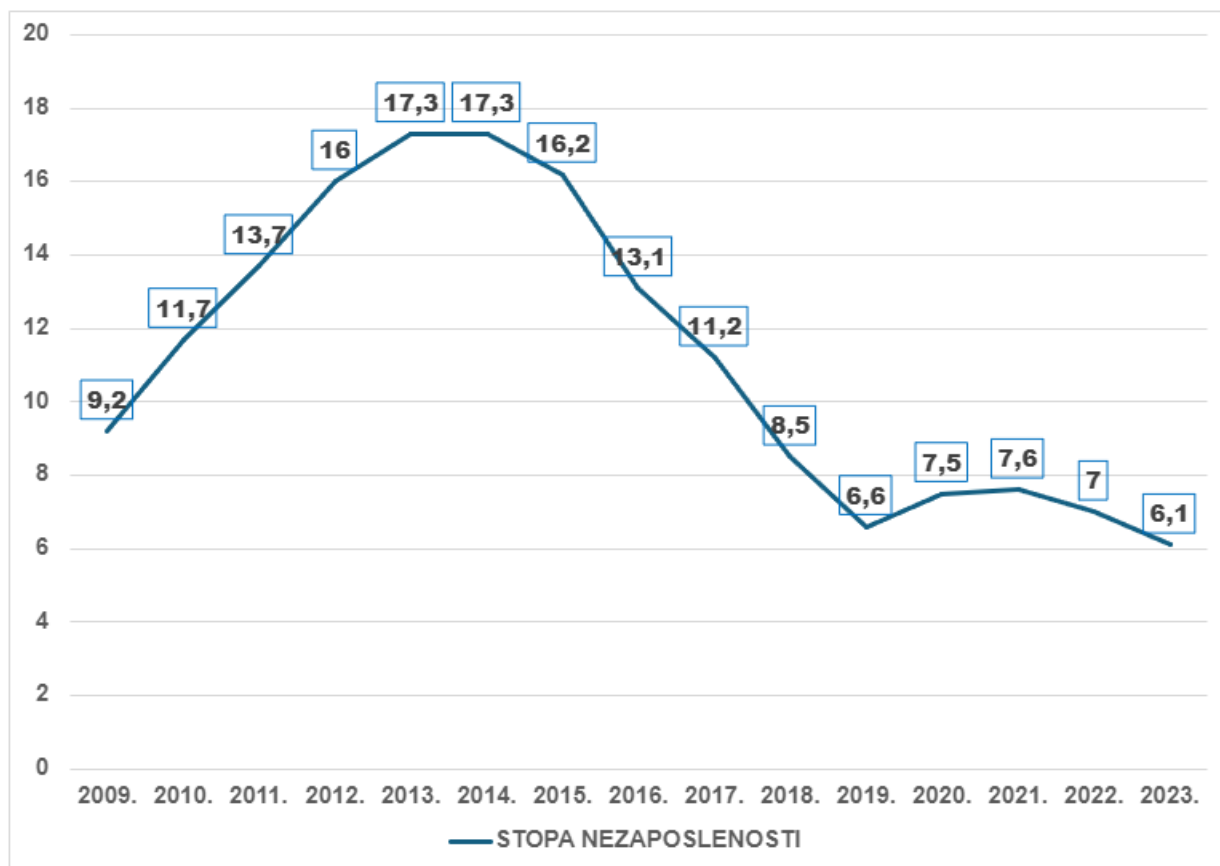
Izvor: Izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2024. godine

Sva navedena kretanja formiraju ukupan broj stanovnika te njegovu strukturu.

4.2. Utjecaj gospodarskih kretanja na održivost prvog stupa mirovinskog osiguranja

Omjer radno sposobnih i umirovljenika važan je za održivost prvog stupa mirovinskog osiguranja. Stanovništvo sposobno za rad su osobe koje imaju petnaest i više godina. Radna snaga se sastoji od nezaposlenih i zaposlenih osoba. Osoba izvan radne snage je osoba koja je mlađa od petnaest godina, osoba između petnaest i osamdeset devet godina koja u referentnome tjednu nije bila niti zaposlena niti nezaposlena te osoba starija od osamdeset devet godina. Stopa aktivnosti predstavlja postotni udjel radne snage u stanovništvu sposobnome za rad. Stopa zaposlenosti podrazumijeva postotak zaposlenih osoba u stanovništvu sposobnome za rad. Stopa nezaposlenosti je postotak nezaposlenih osoba unutar radne snage (Državni zavod za statistiku, 2024.). Stopa nezaposlenosti stanovnika Hrvatske nakon financijske krize raste do 2014. godine, nakon čega dolazi do njenog pada do 2019. godine. Godine 2020. i 2021. stopa nezaposlenosti je u porastu zbog pandemije (Obadić, 2022.), nakon čega se smanjuje 2023. godine na razinu 6,1%. Niska nezaposlenost pogoduje održavanju stabilnosti sustava obzirom da se više sredstva prikuplja iz doprinosa za mirovinu.

Grafikon 15. Stopa nezaposlenosti hrvatskog stanovništva u razdoblju od 2009. do 2023. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata, 2024. godine

4.3. Primjerenost i održivost prvog stupa mirovinskog osiguranja

Jasniju sliku održivosti prvog stupa mirovinskog osiguranja daje pregled odnosa broja osiguranih osoba i korisnika mirovine.

Tablica 4. Odnos broja osiguranika i korisnika mirovina u razdoblju od 2006. do 2023. godine

GODINA	ODNOS
2006.	1,40
2007.	1,41
2008.	1,40
2009.	1,30
2010.	1,23
2011.	1,21
2012.	1,18
2013.	1,18
2014.	1,14
2015.	1,15
2016.	1,17
2017.	1,20
2018.	1,22
2019.	1,25
2020.	1,24
2021.	1,28
2022.	1,31
2023.	1,35

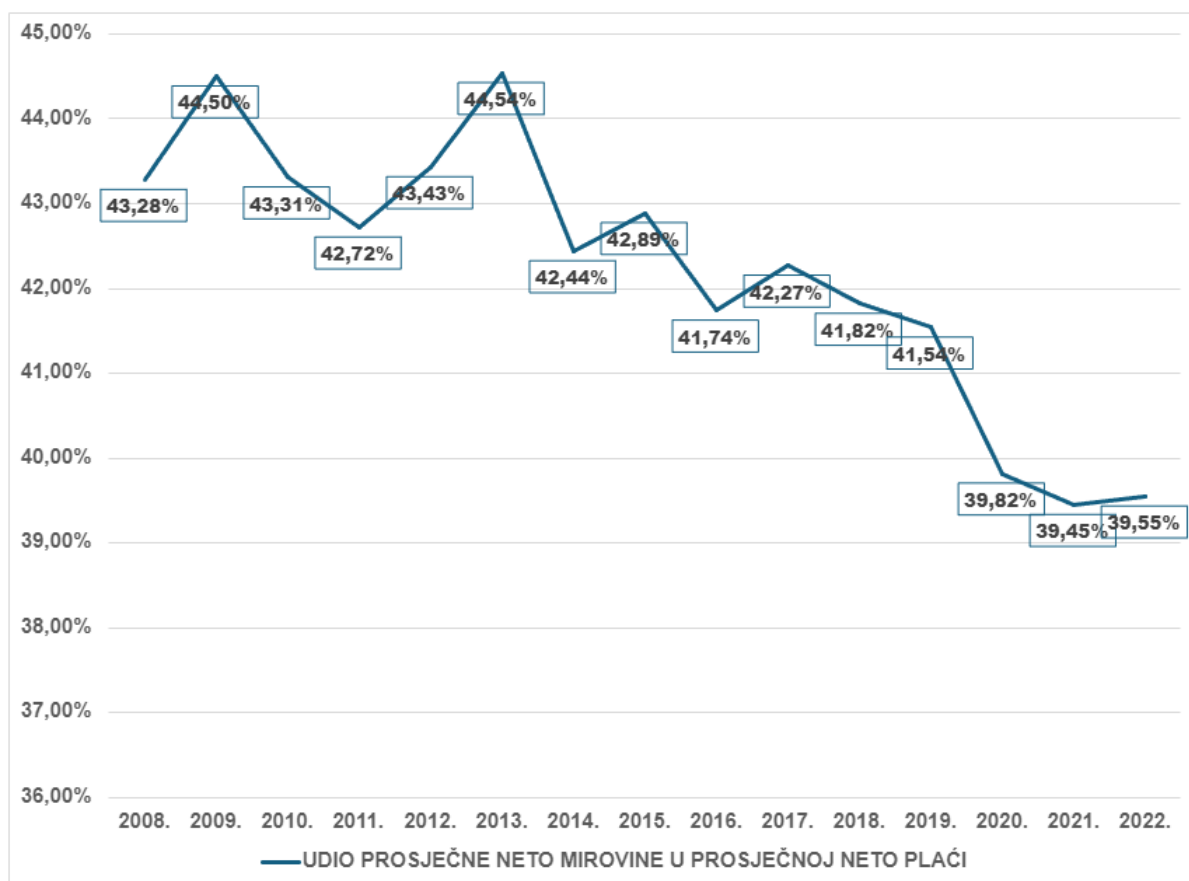
Izvor: Izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, 2024. godine

Trenutno Republika Hrvatska ima 1 721 526 osiguranika, 1 227 174 korisnika mirovina, a njihov odnos iznosi 1:1,40 za svibanj 2024. godine (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2024.). U tablici 4 vidljivi su odnosi broja osiguranih osoba i korisnika mirovine te njihovo pokretanje u razdoblju od 2006. do 2023. Trenutačno navedeni odnos je 1:1,40 što predstavlja da na jednoga umirovljenika ima 1,40 zaposlenika. Drugim riječima, za mirovinu jednoga korisnika radi 1,40 osoba. Navedeno povlači niski iznos mirovine u aspektu modela međugeneracijske solidarnosti. Od 2007. vidljiv je trend opadanja navedenog omjera do 2014. poslije čega raste. Trend porasta se zadržava do 2023., uz opadanje 2020. Što više osiguranika je poželjno na jednoga korisnika da bi bila dostatna sredstva koja su prikupljena iz doprinosa za mirovinu. Situacija se poboljšava s obzirom na rastući trend navedenog odnosa. Međutim

omjer je i dalje vrlo nizak te neovisno o uzlaznom trendu stvara smetnje te narušava dugoročnu održivost sustava međugeneracijske solidarnosti.

Grafikon 16 prikazuje udjel prosječnih mirovina u prosječnim plaćama u Hrvatskoj u razdoblju od 2008. do 2022. Oscilacije kretanja udjela su vidljive do 2017., poslije toga slijedi pad, posebno 2020. godine. U 2022. godini, prosječna mirovina iznosila je 39,55 posto prosječne plaće. Niske razine navedenog pokazatelja te silazni trend ukazuju na neadekvatnost mirovine i zabrinjavajuće stanje sustava. Cilj mirovinskog sustava je pružiti financijsku stabilnost i sigurnost starijem stanovništvu. Međutim na putu tome stoje ekonomska kretanja i demografski trendovi, što potvrđuje ovaj pokazatelj.

Grafikon 16. Udio prosječne neto mirovine u prosječnoj neto plaći u Hrvatskoj u razdoblju od 2008. do 2022. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, 2024. godine

Tablica 5 prikazuje prihode i rashode hrvatskog mirovinskoga sustava od 2015. do 2023. Iz godine u godinu ukupni prihod se povećavaju. Rashodi rastu do 2021. godine, zatim slijedi pad

2021. godine te dolazi do ponovnog rasta do kraja promatranog razdoblja. Ukupni prihodi iznose 7,48 milijardi eura u 2023. godini. Ukupni rashodi iznose 7,47 milijardi eura 2023. godine. Ukupni prihodi su samo 2020. iznosili manje od ukupnih rashoda. Starenje hrvatskog stanovništva će dugoročno imati nepovoljan utjecaj na omjer osiguranih osoba te korisnika mirovine i financijsko stanje sustava međugeneracijske solidarnosti. Do 2030. će se postepeno izjednačavati uvjet za starosne i prijevremene starosne mirovine za žene i muškarce, pa se može narednih godina očekivati da se uspori rast mirovinskih rashoda. Uvjeti za ostvarivanje te način na koji se određuju mirovine također podupiru dulje ostajanje na tržištu rada te kasnije odlaženje u mirovinu, što je poslije reforme od 1. siječnja 2019. izraženije. Zbog smanjenja broja korisnika prava također se usporava rast rashoda za mirovine. (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje)

Tablica 5. Prihodi i rashodi hrvatskog mirovinskog sustava u razdoblju od 2015. do 2022. godine u milijardama kuna te 2023. godine u milijardama eura

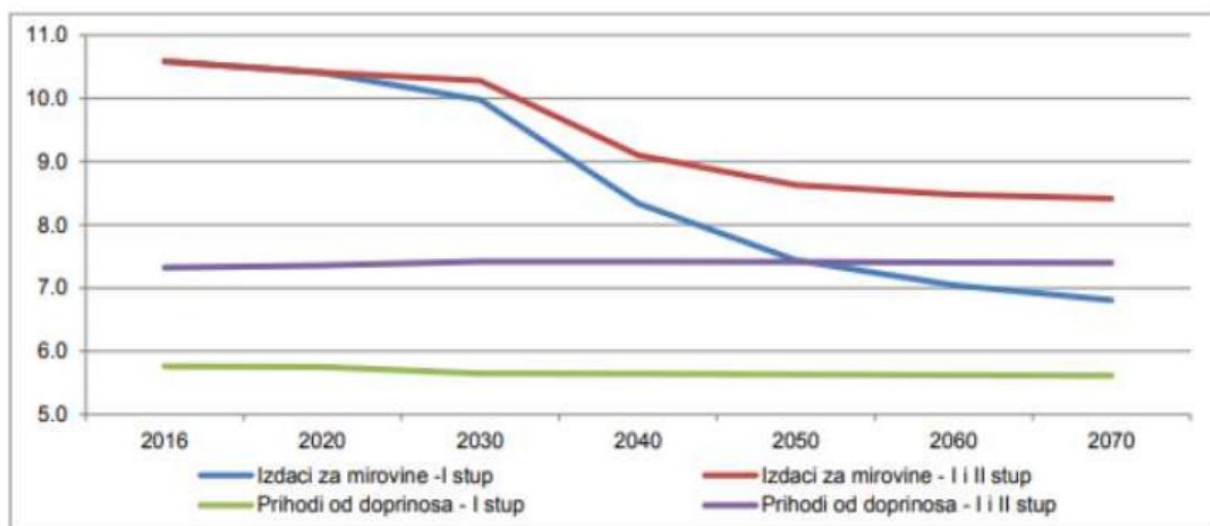
GODINA	UKUPNI PRIHODI	RASHODI ZA MIROVINE
2015.	36,84	36,36
2016.	38,71	36,8
2017.	39,27	37,67
2018.	41	39,24
2019.	42,8	40,89
2020.	43,98	44
2021.	45,32	43,5
2022.	48,89	48,88
2023.	7,48	7,47

Izvor: Izrada autorice prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje

Grafikon 17 prikazuje da nisu sve projekcije loše za mirovinski sustav Republike Hrvatske. Na grafikonu je prikazano da se može očekivati do 2070. godine smanjenje izdataka za mirovine. Smanjenje izdataka se odnosi na izdatke za mirovinu iz 1. stupa i za izdatke za mirovinu iz prvoga i drugoga stupa. Međutim, može se očekivati veće smanjenje kod izdataka za mirovine iz prvoga stupa. Očekuje se da će pasti ispod 7% udjela u bruto domaćem proizvodu. Drugi stup mirovinskog osiguranja 2030. godine bi se nalazio u fazi zrelosti i iz njega bi se isplatile novim umirovljenicima mirovine, a prvi stup bi isplaćivao osnovne mirovine temeljene na

formuli koja se i danas koristi. Kod prihoda od doprinosa za prvi te za prvi i drugi stup neće doći do značajnijih smanjenja odnosno povećanja. Godine 2021. i 2022. izdaci za mirovinu su trebali biti na 10,5% BDP-a, dok su u stvarnosti iznosili i manje. (Bank, 2019.)

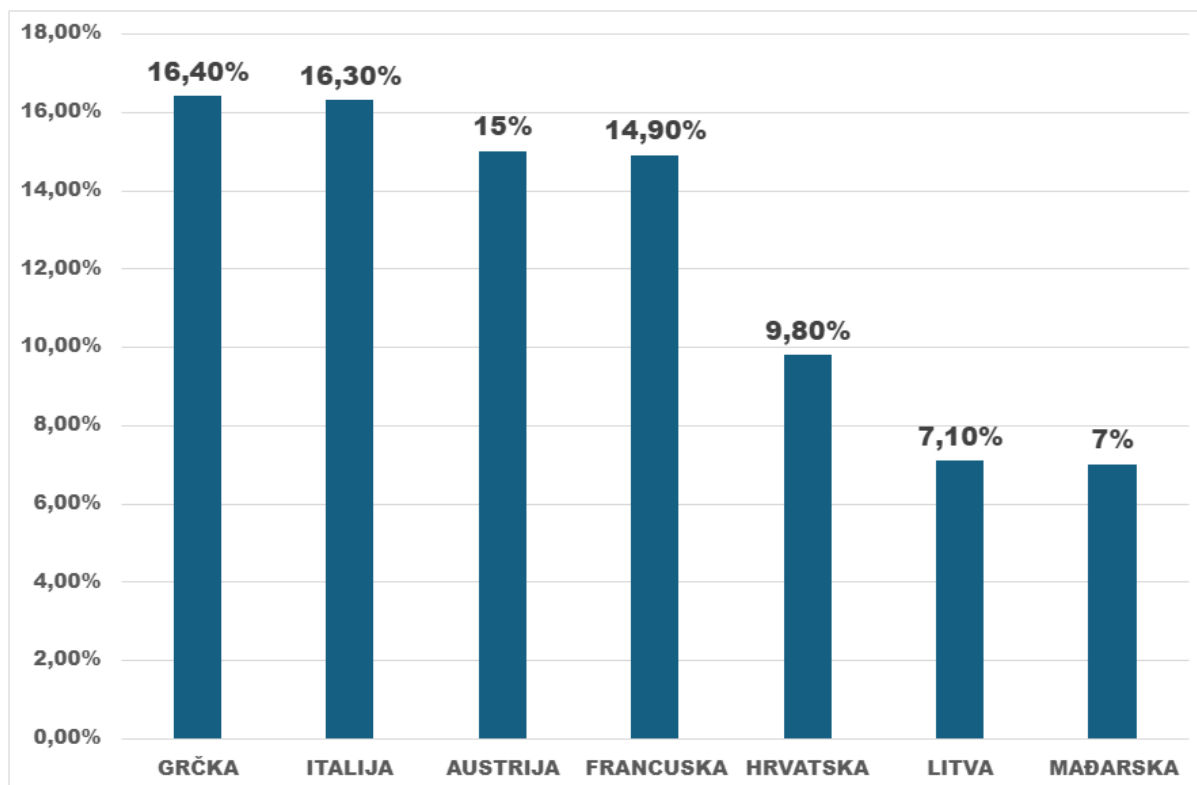
Grafikon 17. Predviđanje budućih prihoda mirovinskog sustava Hrvatske od doprinosa i izdataka za mirovine (2016. - 2070.)

Izvor: The World Bank (2019.), Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj. TWB, str. 14.

Grafikon 18 prikazuje udjel izdataka za mirovinu u BDP-u u odabranim zemljama članicama Europske unije u 2021. godini. Najviši udio izdataka za mirovine u BDP-u u 2021. je imala Grčka (16,4%), zatim slijedi Italija (16,3%), pa Austrija (15%) te Francuska (14,9%). Udio izdataka za mirovine u BDP-u u Republici Hrvatskoj u 2021. godini je iznosio 9,8%. Niži udio od Republike Hrvatske u 2021. godini su imale Litva (7,1%) te Mađarska (7%). (Eurostat)

Grafikon 18. Udio izdataka za mirovine u BDP-u u odabranim zemljama članicama Europske unije u 2021. godini

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata, 2024.godine

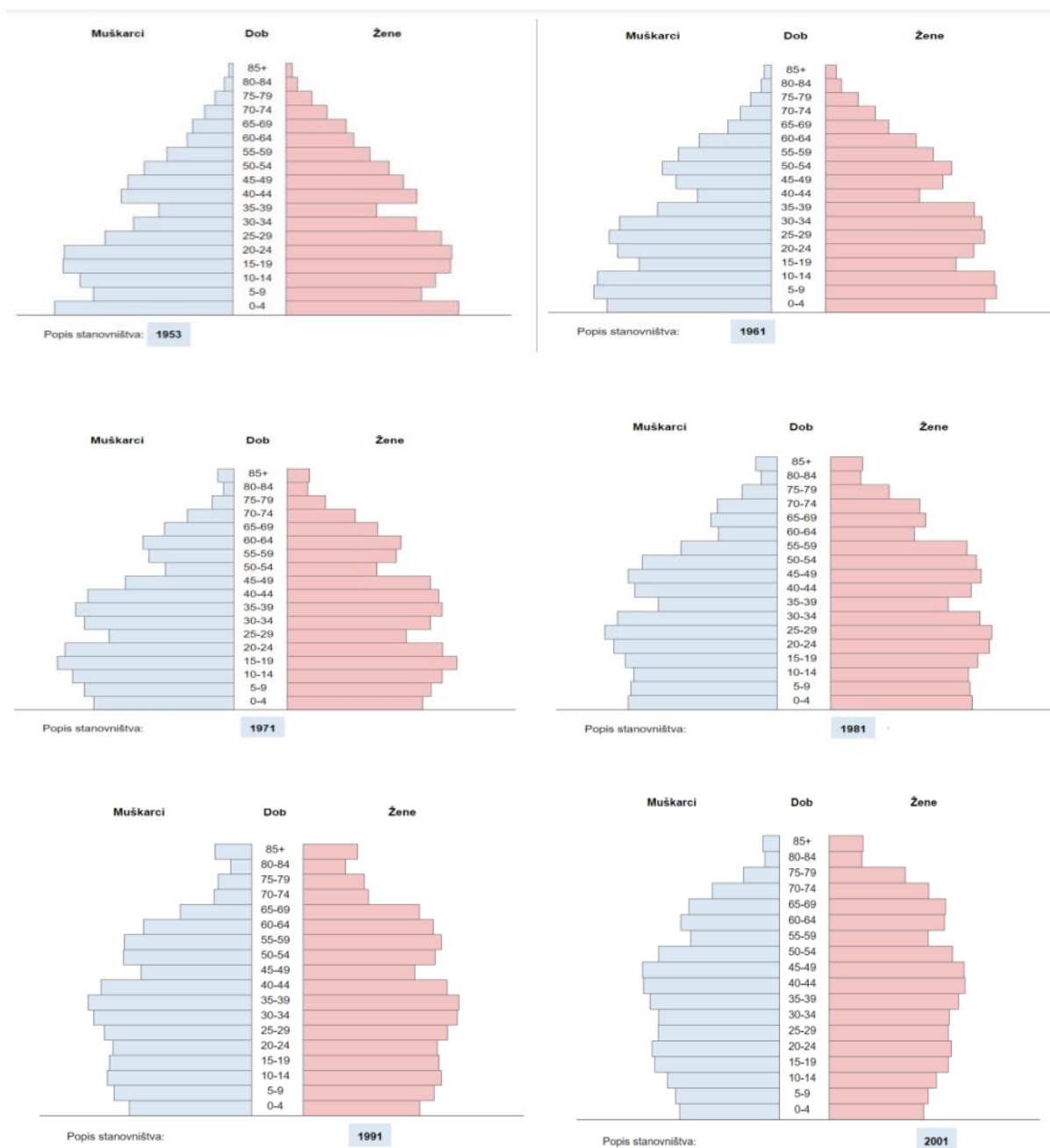
4.4. Projekcije kretanja hrvatskog stanovništva

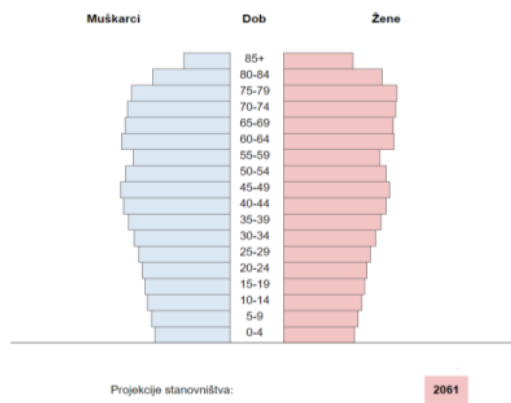
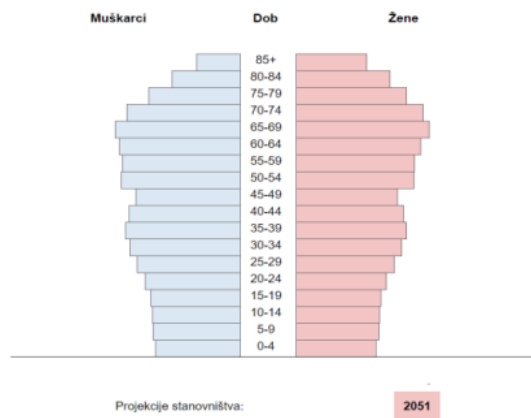
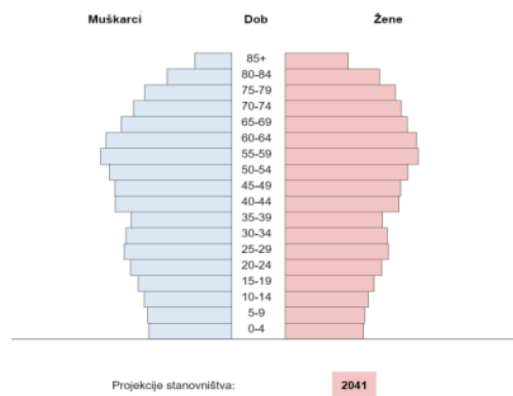
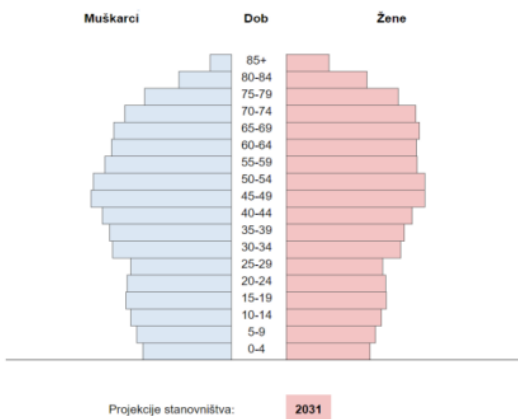
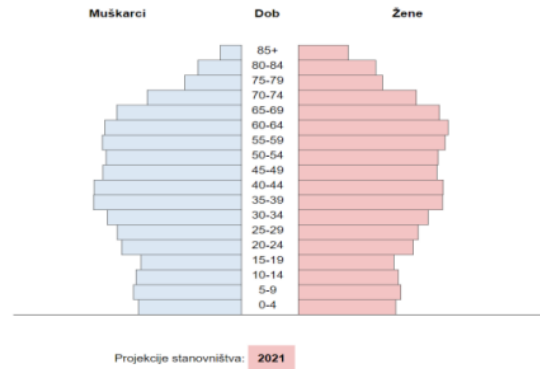
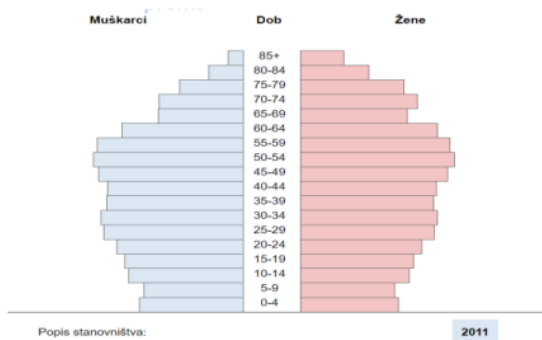
Na temelju svega navedenog, demografska kretanja stanovnika predstavljaju ključan faktor održivosti sustava međugeneracijske solidarnosti. Mirovinski sustav temeljen je na odnosu određenih skupina stanovnika te je dugi rok važan, što znači da ga promjene trendova u stanovništvu direktno ugrožavaju, odnosno promjene strukture i broja stanovnika. Stanovništvo prolazi kroz transformacije koje imaju značajan utjecaj na demografsku strukturu, što djeluje na mirovinski sustav. Demografski izazovi kao što su starenje populacije, porast ili pad nataliteta, migracije, radna snaga predstavljaju ključne elemente u analizi dugoročne održivosti mirovinskog sustava. Projekcije kretanja stanovnika pružaju predviđanja demografskih promjena te omogućavaju planiranja politike koja bi osigurala stabilnost budućeg mirovinskog sustava. Navedeno uključuje razmišljanje o inovativnim rješenjima, poput poticanja zapošljavanja starijih, prilagodbe mirovinske dobne granice ili poticanje dugoročne financijske održivosti pomoću inovativnih i odgovarajućih strategija. Na grafikonima ispod prikazano je stanovništvo Republike Hrvatske prema starosti i spolu unazad 70 godina te projekcije narednih 40 godina. Ovim prikazom omogućuje se pregled promjene

strukture stanovnika Hrvatske u navedenom razdoblju. Prvi trend koji se može uočiti je starenje populacije, a drugi depopulacija. Promjene u dobnoj strukturi stanovnika vidljive su kroz promijene oblika piramida, dok je depopulacija vidljiva kroz piramide koje su sve “tanje”. Na prvim grafikonima dominira mlado stanovništvo, uz nekolicinu stanovništva starije dobi. Postupno dolazi do promjena te dominira stanovništvo srednje dobi, ovakva situacija i danas je prisutna. Projekcija prikazuje daljnje izmjene u broju te strukturi stanovnika Hrvatske. Prema projekcijama očekuje se smanjenje broja stanovništva te dodatno starenje populacije gdje će dominirati staro stanovništvo. Navedene projekcije imaju negativan utjecaj na dugoročnu održivost prvog stupa mirovinskog osiguranja. Starenje populacije uzrokuje veću skupinu korisnika mirovina te sve manje osiguranika, odnosno zaposlenih koji plaćaju doprinose. Prikazane projekcije strukture i broja stanovnika rezultirat će opadanjem omjera broja osiguranih osoba i korisnika mirovine. Kao što je i prije spomenuto zastupljen je trend opadanja nataliteta te se navedeno kretanje može očekivati i ubuduće (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2024.). Ključni razlozi navedenog trenda često se navode izmjene stila života te odluka o broju djece. Sve više zastupljeno visoko obrazovanje žena vodi do kasnijih dobi odlučivanja na prvo dijete. Financijska nesigurnost predstavlja još jedan razlog. Mlade osobe često odgode odluke o djetetu ili smanjuju željeni broj djece radi životnoga standarda. Razlozi tome su visoka nezaposlenost, nemogućnost preseljenja od roditelja zbog niskih plaća i visoke cijene nekretnina (Belić, 2023.). Iseljavanje mladih također negativno utječe na strukturu stanovnika. Kao što je i prikazano na prijašnjim grafikonima najviše migriraju osobe srednjih dobi i mladi, što nepogodno ima utjecaj na strukturu stanovnika te posebno u aspektu odljeva mozgova (Europska komisija, 2024.). Navedeno dovodi do deficita visokokvalificiranih osoba te se ograničava rast, napredak i razvoj hrvatskog gospodarstva (Šimić Banović, 2019.). Napredak medicine omogućava dulji životni vijek, odnosno povećanje očekivanog trajanja života, što opravdava dominaciju stanovništva starije dobi. Starenje populacije povećava troškove za socijalne usluge i zdravstvo, ali i smanjuje potrošnju i ekonomsku aktivnost. Porast starijeg stanovništva povećava troškove mirovinskog sustava zbog produljenja vremena primanja mirovina (Balića, 2023.). Demografsko starenje predstavlja izazov dugoročnoj održivosti sustava međugeneracijske solidarnosti jer ovisi o strukturi stanovnika prema dobi (Čipin, 2019.). Pojava koja pogađa Republiku Hrvatsku ima izravan utjecaj na projekcije broja te strukture stanovništva. Navedeni trendovi imaju negativan utjecaj na odnos skupina stanovnika o kojima ovisi mirovinski sustav. Kako bi se ublažio učinak projekcija nužna je intervencija politike države. Demografska kretanja su već pogodila mirovinski sustav

Hrvatske, a projekcije ukazuju kako će demografski izazovi ubuduće više narušavati održivost sustava međugeneracijske solidarnosti.

Grafikon 19. Stanovništvo Republike Hrvatske prema starosti i spolu u razdoblju od 1953. do 2061. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2024. godine

U dugom roku negativni demografski trendovi će rezultirati nepogodnom strukturom stanovnika prema dobi te će se očitovati također na tržištu rada. U tablici 6 je prikazan očekivani životni vijek u državama članicama EU u periodu od 2022. do 2070. Očekuje se porast životnoga vijeka za žene i muškarce u svim zemljama Europske unije u 2050. i 2070. godini. Najveći porast životnoga vijeka za muškarce očekuje se u Rumunjskoj, Bugarskoj, Litvi, Latviji te Mađarskoj. Najveća promjena za žene očekuje se u Bugarskoj, Rumunjskoj, Slovačkoj, Litvi te Latviji. Podatci za Republiku Hrvatsku su iznad europskog prosjeka za žene

te za muškarce. U navedenom periodu prosječni porast očekivanoga životnoga vijeka za muškarce će biti 7,7, dok se u Republici Hrvatskoj prognozira 9,3. Za žene pokazatelj bi trebao iznositi 6,4, dok se u Hrvatskoj prognozira 7,7. Situacija je zabrinjavajuća. (Commission, 2024.).

Tablica 6. Očekivani životni vijek u zemljama Europske unije u razdoblju od 2022. do 2070. godine

	Life expectancy at birth							
	Males				Females			
	2022	2050	2070	change 2022-70	2022	2050	2070	change 2022-70
BE	79.5	83.8	86.4	6.9	84.6	88.2	90.5	5.9
BG	70.5	78.5	82.8	12.3	77.7	84.2	87.7	10.0
CZ	75.9	81.6	84.8	8.9	81.9	86.6	89.2	7.3
DK	79.9	83.8	86.4	6.5	83.6	87.7	90.1	6.5
DE	79.0	83.3	86.0	7.0	83.8	87.6	90.0	6.2
EE	74.3	80.4	84.1	9.8	83.0	87.2	89.8	6.8
IE	80.8	84.5	86.9	6.1	84.6	88.3	90.6	6.0
EL	78.8	83.7	86.5	7.7	84.2	88.1	90.4	6.2
ES	80.8	84.8	87.1	6.3	86.5	89.7	91.5	5.0
FR	79.7	84.1	86.7	7.0	85.9	89.3	91.3	5.4
HR	74.9	80.8	84.2	9.3	81.2	86.1	88.9	7.7
IT	81.1	85.0	87.1	6.0	85.5	89.0	91.0	5.5
CY	80.5	84.4	86.8	6.3	84.6	88.1	90.3	5.7
LV	70.3	78.0	82.5	12.2	79.8	85.2	88.4	8.6
LT	70.8	78.5	82.8	12.0	80.5	85.9	88.9	8.4
LU	80.7	84.5	86.9	6.2	85.0	88.6	90.8	5.8
HU	72.5	79.5	83.6	11.1	79.3	85.2	88.5	9.2
MT	80.9	84.7	87.0	6.1	84.6	88.5	90.8	6.2
NL	80.3	84.3	86.7	6.4	83.6	87.6	90.0	6.4
AT	79.5	83.8	86.3	6.8	84.2	88.0	90.2	6.0
PL	73.2	80.3	84.1	10.9	81.3	86.6	89.5	8.2
PT	79.6	84.6	86.9	7.3	85.0	88.3	90.4	5.4
RO	70.9	79.0	83.3	12.4	78.6	85.0	88.5	9.9
SI	78.5	83.2	86.0	7.5	84.4	88.2	90.5	6.1
SK	73.4	80.3	84.1	10.7	80.4	86.0	89.1	8.7
FI	79.0	83.5	86.1	7.1	84.1	88.2	90.4	6.3
SE	81.5	84.8	87.0	5.5	85.4	88.6	90.7	5.3
NO	82.1	85.2	87.3	5.2	85.1	88.5	90.7	5.6
EA	79.6	84.0	86.5	6.9	84.8	88.5	90.7	5.8
EU	78.4	83.3	86.1	7.7	84.0	88.0	90.4	6.4

Izvor: Commission, E. (2024.): 2024 Ageing Report

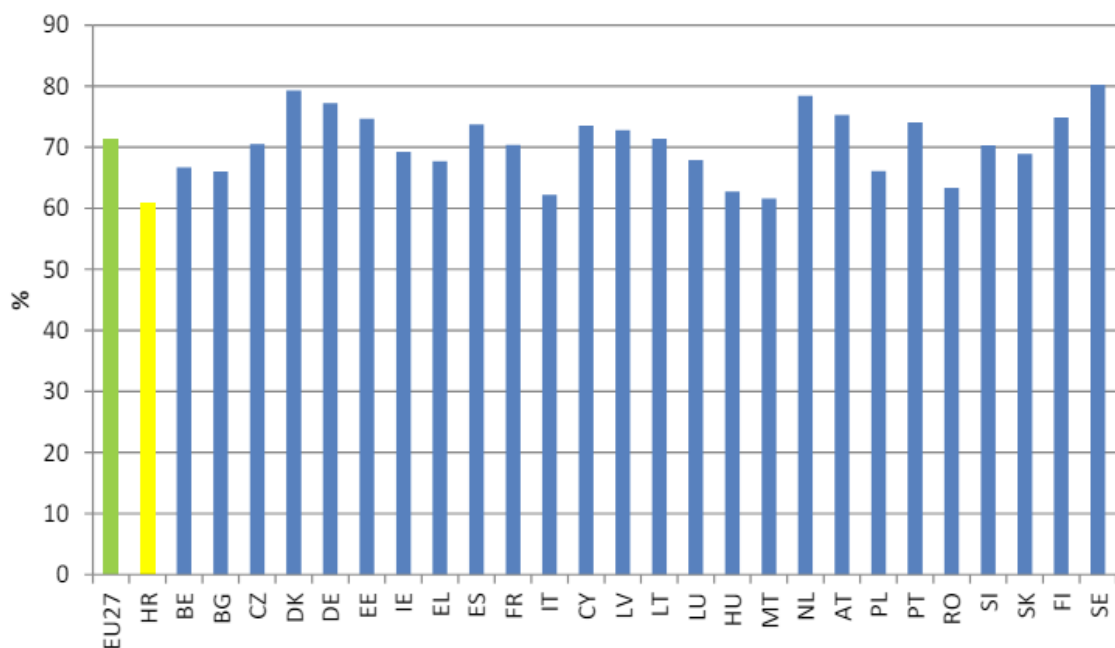
5. MOGUĆNOSTI I POTENCIJALNA RJEŠENJA ZA POBOLJŠANJE ODRŽIVOSTI MIROVINSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ

5.1. Prijedlog reforme sustava međugeneracijske solidarnosti

Fiskalna neodrživost sustava temeljnog na međugeneracijskoj solidarnosti sugerira da se trebaju provesti korjenite promjene zbog postizanja stabilnosti javnoga mirovinskog sustava. Nepovoljni omjer osiguranika i korisnika mirovina predstavlja primarni izazov funkcioniranju sustava međugeneracijske solidarnosti te će ga u budućnosti dodatno potaknuti negativna demografska kretanja. Deficit mirovinskog sustava je u rastu unatoč provedenoj reformi 2002. godine. Postojeći deficit se produbljuje mirovinskom reformom 2002. godine zato što se dio doprinosa preusmjerava u sustav temeljen na individualnoj kapitaliziranoj štednji. Pokazatelj neodrživosti sustava mirovina upravo predstavlja visok deficit sustava kojeg vlada pokriva direktno iz državnoga proračuna. Kroz dugoročnu sposobnost isplaćivanja sadašnje i buduće mirovine se očituje održivost mirovinskoga sustava bez nepovoljnih redistribucija dohotka. (Pallares-Miralles, Romero i Whitehouse, 2012.) U Republici Hrvatskoj financiranje mirovine zaduženjem te poreznim prihodima označava da se teret prebacuje na mlađu generaciju. Ukoliko se ne provedu izmjene funkcioniranja mirovinskoga sustava te ukoliko stopa zaposlenosti mlađe populacije ne poraste, a obzirom da sve više dolazi do porasta stanovništva starije dobi, održivost sustava mirovina će biti problem. Istovremeno će se smanjiti broj osoba koje uplaćuju doprinose, a očekuje se kao posljedica deficit proračuna. Prognozira se da će demografski trendovi ubuduće rezultirati povećanjem troška mirovine za 7,6% BDP-a do 2060. u europodručju. (Nerlich & Schroth, 2018.) Nepovoljne dugoročne demografske projekcije impliciraju opadanje stanovništva u Republici Hrvatskoj uz negativnu strukturu hrvatskih stanovnika prema dobi. Kao posljedica navedenog neće se u budućnosti moći izbjeći produljenje radnog vijeka. Postoji prostor za uvođenje takve mjere s obzirom na prosječnu dob umirovljenja koja je u Hrvatskoj niža od prosjeka EU (Eurostat). U novijoj prošlosti postojala je namjera zakonodavaca da se zaoštre uvjeti odlaska u starosnu mirovinu tako da se podigne zakonska dob umirovljenja na 67 godina. Međutim, zbog socijalnog pritiska navedeno je obustavljeno. Kod država s velikim značajem kapitaliziranih mirovina, kao što je to slučaj u Hrvatskoj, ograničiti mogućnost prijevremenoga odlaska u mirovinu predstavlja učinkovitiju mjeru od povećanja granice odlaska u mirovine. (Turner i Morgavi, 2021.) Ukoliko se ne korigira zakonska dob umirovljenja, kao alternativa osiguranju mirovine trenutnih

umirovljenih osoba preostati će jedino da se povećaju doprinosi. Smanjenje udjela radno sposobnog stanovništva može se ublažiti tako da se uveze strana radna snaga. Osim toga, duži ostanak u svijetu rada može se potaknuti npr. penaliziranjem prijevremenoga odlaska u mirovinu ili novčanom beneficijom za osobu koja radi usprkos stečenim uvjetima za umirovljenje prema zakonu. Prijeko potrebne su i reforme na tržištu rada u kontekstu koherentne politike zaposlenja, budući da je Republika Hrvatska među najnižim stopama participacije radnih snaga u usporedbi s ostalim europskim zemljama. Kako bi se poboljšao sustav mirovina ili držao na trenutnoj razini, potrebne su reforme. Navedeno podrazumijeva prilagodbu ciljevima, ispravke u demografskim trendovima i ponašanju stanovnika zemlje. Promjene u okružju podrazumijevaju intenciju prema kreativnom rješenju koje bi poslužilo učinkovitijem upravljanju rizikom (Holzmann, 2013.).

Grafikon 20. Stopa participacije među europskim zemljama (2022. godina)

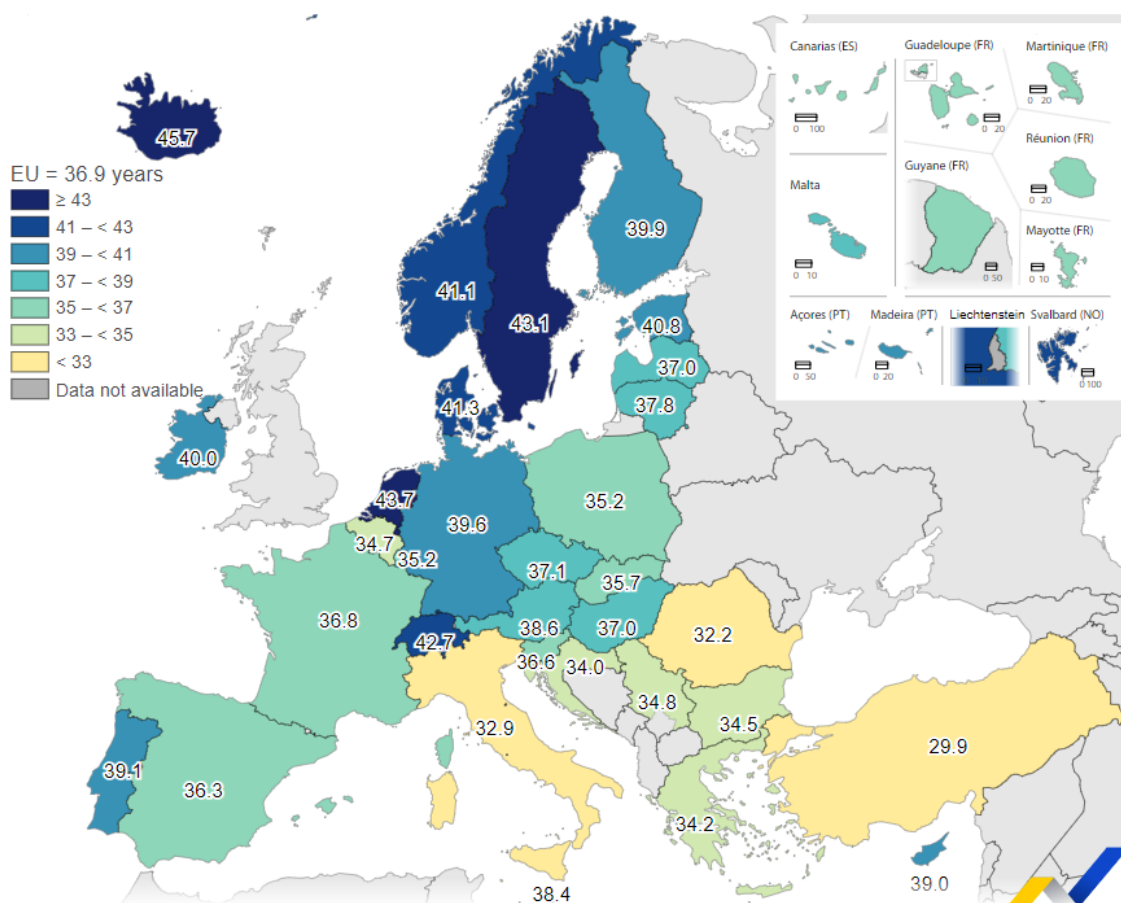
Izvor: Eurostat. (2022.) Population structure and ageing

Zaposleni u Hrvatskoj čine 60% stanovništva između 15 i 64 godine, dok prosjek EU iznosi 71% prema usporednoj analizi. Osim strukturne reforme na tržištu rada kojom se poboljšavaju prihodi potrebno je reformirati i rashodovnu stranu. Može se osigurati starosna, prijevremena starosna, obiteljska i invalidska mirovinu, a na temelju dostupnih podataka struktura korisnika mirovina je nepovoljna. U Republici Hrvatskoj se znatno više izdvaja za obiteljske te invalidske mirovine u usporedbi s tranzicijskim europskim zemljama (Šimović, 2020.).

Rashodovnu stranu nužno je korigirati kontrolom priljeva novih korisnika povlaštene mirovine te visine njihovog primanja.

Na tržište rada izravno ima utjecaj proces starenja stanovnika. Pod utjecajem na tržište rada podrazumijeva se ponuda, potražnja za radom i produktivnost rada uslijed promjene potražnje. Starije stanovništvo je manje učinkovito za obavljanje poslova. Također većini radno aktivne starije populacije se teže prilagoditi izazovima moderne tehnologije, budući da je starija populacija obrazovana u prijašnjem sustavu bez tehnologije. Starije osobe su manje pokretljive nego mlađe osobe, pa starijima treba više vremena da obave određeni zadatak na poslu te navedeno danas u ubrzanom svijetu tehnologije ne bi ostvarilo maksimalni rezultat.

Grafikon 21. Očekivani radni vijek u zemljama Europske unije, 2023.

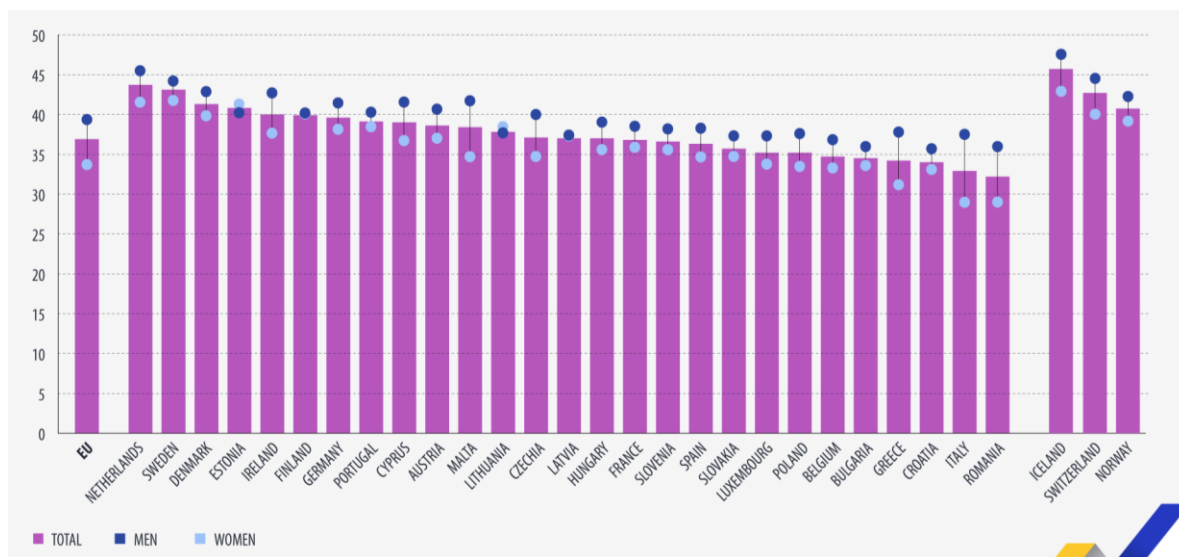

Izvor: Eurostat. (2024.). Duration of working life – statistics

Na grafikonu 21 prikazan je očekivani radni vijek u državama EU u 2023. U EU očekivano prosječno trajanje radnoga vijeka za 15-godišnjake iznosilo je 36,9 godina u 2023. godini. Međutim, očekivano prosječno trajanje radnoga vijeka varira među zemljama članicama Europske unije. Najviše trajanje radnoga vijeka zabilježeno je u Nizozemskoj (43,7 godina),

Švedskoj (43.1 godina) te Danskoj (41.3 godine). Najniže trajanje radnoga vijeka bilježi Rumunjska (32.2 godine), Italija (32.9 godina) te Hrvatska (34.0 godina). (Eurostat, 2024.)

Grafikon 22. Očekivani radni vijek u zemljama Europske unije prema spolu, 2023.

Izvor: Eurostat. (2024.). Duration of working life – statistics

Na grafikonu 22 prikazan je očekivani radni vijek u državama EU prema spolu u 2023. Očekivano trajanje radnoga vijeka za muškarce u EU iznosilo je u prosjeku 39.0 godina. Najduže trajanje bilježi Nizozemska (45.7 godina), Švedska (44.1 godina), Danska i Irska (42.8 godina). Nasuprot tome, najkraće bilježi Hrvatska (35.4 godina), Bugarska i Rumunjska (35.6 godina). Trajanje radnoga vijeka u EU za žene prosječno je iznosilo 34.7 godina. Najduže trajanje bilježi Švedska (41.9 godina), Nizozemska i Estonija (41.5 godina), dok je najkraće trajanje zabilježeno u Italiji (28.3 godine), Rumunjskoj (28.5 godina) te Grčkoj (30.6 godina). Očekivano prosječno trajanje radnoga vijeka u EU neprestano raste od 2013. godine. Zatim se smanjuje 2020. godine, zbog pandemije COVID-19, s 34,7 godina 2013. na 35,9 godina 2019., te se smanjuje na 35,6 godina 2020. U 2021. godini se vraća na razinu prije pandemije COVID-19. (Eurostat, 2024.)

Kraći prosječni radni vijek je prikladan kada su radna mjesta ograničena te je poželjno da osoba starije dobi otiđe u mirovinu da bi bilo slobodno radno mjesto za mladu osobu. Ukoliko postoji ograničena radna snaga ili je stopa nezaposlenosti visoka među mlađom populacijom, kraći prosječni radni vijek bi pridonio poboljšanju ekonomske aktivnosti te manjoj nezaposlenosti. Međutim, ako društvo karakterizira demografsko starenje stanovništva i porast očekivanoga trajanja života, u tom slučaju poželjan je duži prosječni radni vijek. Produljenje radnoga vijeka

pomaže očuvati održivost mirovinskoga sustava, pomaže smanjiti pritisak na državni proračun te osigurava adekvatne mirovine za stariju populaciju. Osoba preferira dob odlaska u mirovinu ovisno o stupnju obrazovanja te spolu. Većinom muškarci preferiraju otići u mirovinu kasnije od žena. Osoba nižega stupnja obrazovanja preferira nižu dob odlaska u mirovinu nego visoko obrazovana osoba. (Moritz, 2017.)

U projektnoj studiji “Izazovi i mogućnosti za ostvarenje primjerenih starosnih mirovina u Hrvatskoj” objavljeno je 10 prijedloga reformi temeljenih na analizi tadašnjeg stanja hrvatskog mirovinskog sustava. Prvi prijedlog je da se uravnoteže mirovine koje su isplaćene samo iz prvoga stupa s onima iz prvoga i drugoga stupa. Nakon što je uveden drugi stup dolazi do poremećaja ravnoteže pa su plaće manje iz I. i II. stupa od onih koje su isplaćene samo iz I. stupa. Također se ističe potreba jačanja veze između uplaćenog doprinosa i isplaćenih mirovina koje potiču što dulji rad te izbjegavanje rada koji nije prijavljen. Idući prijedlog je da se donese pravilo za automatsku korekciju parametra javnog mirovinskog sustava koje bi spriječilo izloženost politici prvog stupa. Korekcija bi bila u skladu s gospodarskim kriterijima te očekivanim trajanjem života. Osim toga, potrebno je revidiranje sustava indeksacije mirovine. Nadalje, predloženo je da se uvede temeljni, odnosno nulti mirovinski stup s kojim bi bio riješen problem visokoga rizika od siromaštva među starijima. Idućim prijedlogom nastoji se unaprijediti mehanizam kontrole rizika prinosa u II. stupu mirovinskog osiguranja. Potrebno je, osim mogućnosti rasta profitabilnosti, ograničiti upravljanje fondovima tako da se njime sigurno i razumno upravlja, najviše diversifikacijom. Ističe se potreba povećanja transparentnosti fondova na način da se jasno objasne prava osobe te da izračuni iznosa mirovina budu jasni. Kako bi se poboljšala efikasnost te ostvarila dugoročna održivost hrvatskog mirovinskog sustava potrebno je također ulaganje u stručna i znanstvena istraživanja koja se bave modeliranjem i analizom mirovinskog sustava. Nadalje, potiče se zapošljavanje i rad kao bitne odrednice održivog mirovinskog sustava. Cilj je povećanje tekućih prihoda, ali i prihoda mirovinskog sustava. Međutim adekvatnost sustava u budućnosti se ne može garantirati pa je zadnji prijedlog vezan za jačanje osobne odgovornosti pojedinaca te poticanje financijske pismenosti. (Nestić, 2011.)

5.2.Mjere Republike Hrvatske za održivost mirovinskog sustava

Hrvatski sustav mirovina obilježile su mnoge reforme. Svake godine Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike predstavlja mnogobrojne godišnje planove, nacionalni plan, godišnji program te strateški plan kako bi bio uspostavljen održiv mirovinski

sustav i mnogobrojna statistička izvješća koja prate uspješnost navedenih programa i planova. Za period od 2021. do 2027. Nacionalni plan za rad, zaštitu na radu i zapošljavanje usmjeren je između ostaloga i na zaposlenje koje je posebno važno kako bi se poboljšao omjer osiguranika i korisnika mirovina. Neke od mjera su sljedeće: prikupljanje, praćenje i razmjenjivanje podataka o tržištu rada kroz informacijski sustav, uskladiti ponudu i potražnju na tržištu rada kroz standardizaciju i reguliranje zanimanja, osiguranje kompetentne radne snage za digitalnu i zelenu tranziciju, osiguranje radne snage u nedostajućim zanimanjima kroz promociju zanimanja te cjeloživotno učenje, unaprjeđenje profesionalnog usmjeravanja i razvoja karijera, uključivanje neaktivno radno sposobnih osoba na tržištu rada, poticanje zapošljavanja mladih osoba, osiguranje adekvatne novčane naknade za vrijeme nezaposlenosti i ostalo. Ciljevi spomenutih mjera su: povećati aktivnosti radno sposobnih stanovnika, zadovoljstvo zaposlenih i slično. Navedeni ciljevi će poboljšati odnos osiguranika i korisnika mirovina kroz porast broja osiguranika te pad broja korisnika, dolazi do većih iznosa mirovina i plaća, povećanja prihoda te smanjenja rashoda sustava, smanjenja financiranja iz proračuna i slično. Mjere postižu ciljeve budući da se tijekom godina poboljšavao omjer osiguranih osoba te korisnika mirovina, dolazi do rasta mirovina i plaća iako je malen rast iznosa mirovine. Pretpostavlja se da će trenutni Nacionalni plan imati pozitivan utjecaj na omjer te iznose mirovine i plaće, međutim održivost sustava i dalje je upitna s obzirom na negativna demografska kretanja. Također veliki problem su i zapošljavanje mladih, deficitarna zanimanja, financiranje iz proračuna. Mirovinski sustav može dugoročno ostati financijski stabilan ukoliko se postrože uvjeti odlaska u mirovinu. Treba se za obračun mirovina povećati broj godina. Zatim je potrebo da se dosljedno provode propisi o invalidnosti, odnosno ukoliko ne da se smanji onda barem da se zadrži broj invalidskih umirovljenika. Sigurno će se dob odlaska u mirovinu trebati povisiti na 67 ili 68 godina. Presudno mora doći do usklađivanja zakonske i stvarne dobi za umirovljenje, međutim tome se protive građani. Zapravo to je jedini način da se hrvatski sustav mirovina očuva. Navedeno se može provesti tako da se penalizira prijevremeno umirovljenje ili da se povećaju mirovine za duže ostajanje na tržištu rada, kao što je nedavnim zakonskim promjenama i napravljeno. Može se zaključiti da je nužno suziti mirovinska prava te je potrebna daljnja mirovinska reforma. Osim toga, potrebne su i reforme u gospodarstvu i na tržištu rada. Republika Hrvatska nema toliko mehanizama koji bi potaknuli osiguranike da duže ostanu na tržištu rada. Potrebno je da se razmotri zadržavanje sposobnih za rad u prvom stupu koji bi još mogli ostati na tržištu rada. Treba se potaknuti dobrovoljno mirovinsko osiguranje. Osoba se na vrijeme treba pobrinuti za osobnu financijsku sigurnost u

starosti. Promjene su nužne ukoliko se želi sačuvati mirovinski sustav Republike Hrvatske.
(Bejaković, 2011.)

6. ZAKLJUČAK

Republika Hrvatska se bori s nepovoljnim demografskim trendovima koji postoje već godinama kao što su iseljavanje mladih, starenja stanovništva i depopulacija. Sve navedeno utječe na ukupnu sliku društva te posljedično sustav međugeneracijske solidarnosti postaje nedostatan. Povećava se udio starije populacije u ukupnom stanovništvu te se istodobno smanjuju stope fertiliteta. Demografski pokazatelji će sve više narušavati dugoročnu mogućnost održivosti sustava mirovina nastavkom navedenih trendova. Do sada omjer broja osiguranih osoba te umirovljenih osoba dugoročno ne jamči održivost sustava međugeneracijske solidarnosti. Navedeni omjer se konstantno pogoršava te su nužne promjene. Dobna struktura stanovništva Republike Hrvatske je također nepogodna. Osim demografskim trendovima, stanje sustava je uvjetovano i situacijom na tržištu rada. Hrvatska ima probleme na tržištu rada koji se prelijevaju u mirovinski sustav. Republiku Hrvatsku karakterizira problem neadekvatnosti mirovina zbog problema na tržištu rada, niske razine stope zamjene. Za uspješniji mirovinski sustav nužno je poboljšati navedene pokazatelje. Već sada su nužne promjene mirovinske politike, a svako daljnje neprilagođavanje samo će produbiti neodrživost mirovinskog sustava. Održivost mirovinskog sustava ovisi o volji politike te provođenju mirovinskih reformi. Upitna održivost mirovinskog sustava dovodi i do upitne održivosti javnih financija, odnosno broj umirovljenika je sve veći, a broj ljudi koji uplaćuju u sustav sve manji. Time dolazi do potrebe za dodatnim sredstvima, što će dovesti do porasta duga. Trebala bi se provesti detaljna analiza postojećega sustava, provesti efikasne i kvalitetne mjere, kvalitetne pronatalitetne politike, strogi regulativni i zakonski okvir te političku volju za promjenama kako bi se riješili problemi održivosti postojećeg sustava mirovina. Važan je nadzor te detaljno analizirati buduće projekcije i pravovremeno donijeti kvalitetne mjere za što bolje rezultate mirovinskog sustava. Važno je unaprijediti financijsku pismenost stanovnika tako da svaka osoba može donijeti ispravne odluke o vlastitoj financijskoj budućnosti. Većina europskih država također pokazuju dugoročno neodrživost modela međugeneracijske solidarnosti zbog starenja populacije.

POPIS LITERATURE

1. Balija, M. (2023). 'Suvremeni demografski procesi kao uvjetnica (ne)održivosti mirovinskoga sustava Republike Hrvatske', Kroatologija, 14(1), str. 105-123. Dostupno na: <https://doi.org/10.59323/k.14.1.5>
2. Bank, T. W. (2019.) Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj. Dostupno na: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/216731604615439079-0080022020/original/22.Primjerenostmirovina.pdf>
3. Bejaković, P. (2019.) 'The Croatian Pension System and Challenges of Pension Policy'. Dostupno na: <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Bejakovic-pensionPB33Final.pdf>
4. Bejaković, P. (2011). 'Mirovinski sustav u RH - problemi i perspektiva', Institut za javne financije. Dostupno na: <https://www.ijf.hr/files/file/tomasIzdanja/e-knjige/AnalizaMirovinskogSustava.pdf>
5. Belić, T. (2023). 'Stopa nataliteta u Hrvatskoj: lokalna varijabilnost, prostorni obrasci i trendovi od 2001. do 2020. godine', Hrvatski geografski glasnik, 85(1), str. 99-125. Dostupno na: <https://doi.org/10.21861/HGG.2023.85.01.04>
6. Commission, E. (2024.) 2024 Ageing Report. Dostupno na: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/ea60b7c2-1b91-4e28-b651-2385d589e8c4_en?filename=ip257_en_1.pdf
7. Čipin, I., Međimurec, P. (2019). 'Suvremeni vitalni demografski procesi u Hrvatskoj', Socijalno-demografska reprodukcija Hrvatske, Puljiz, Vlado (ur.). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, str. 5-23
8. Državni zavod za statistiku. Dostupno na: https://dzs.gov.hr/UserDocsImages/Popis%202021/PDF/Popis_2021_konacni_rezultati.pdf
9. Državni zavod za statistiku. Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58059>
10. Državni zavod za statistiku. Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/media/sx0noqry/stan-2023-2-1-migracija-stanovni%C5%A1tva-republike-hrvatske-u-2022.pdf>
11. Državni zavod za statistiku. Dostupno na: <https://web.dzs.hr/app/rss/piramida-stanovnistva.html>

12. Europska komisija. Dostupno na: https://commission.europa.eu/index_hr
13. Eurostat. (2023.) Duration of working life - statistics. Dostupno na: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Duration of working life - statistics&oldid=351740](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Duration_of_working_life_-_statistics&oldid=351740)
14. Eurostat. (2022.) Population structure and ageing. Dostupno na: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population structure and ageing](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing)
15. Holzmann, R. (2013.) Global pension systems and their reform: Worldwide drivers, trends and challenges. International Social Society Review, Volume 66, Issue 2, str. 1- 29. Dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/1468246x/2013/66/2>
16. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA). Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/>
17. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA). Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/media/m1vbwsni/bro%C5%A1ura-mirovinski-sustav-1-compressed.pdf>
18. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Dostupno na: <https://www.hzjz.hr/>
19. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO). Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/>
20. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO). Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/starosna-mirovina/166>
21. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO). Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/prijevremena-starosna-mirovina/168>
22. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO). Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/invalidska-mirovina/170>
23. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO). Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/profesionalna-rehabilitacija/278>
24. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO). Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/privremena-invalidska-mirovina/276>

25. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO). Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/obiteljska-mirovina/280>
26. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO). Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/mirovine-prema-posebnim-propisima/286>
27. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO). Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/statistika/statisticke-informacije/2024/4/Statisticke-informacije-HZMO-a-4-2024-svibanj-2024.pdf?vel=14518910>
28. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. Dostupno na: https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/listalice/dokumenti/izvjesce_o_radu_2023/files/assets/common/downloads/publication.pdf
29. Jurčević, K., Perić Kaselj, M., i Jurčević, B. (2023). 'Učinak pandemije COVID-19 na migracije unutar zemalja Europske unije', Revija za socijalnu politiku, 30(1), str. 70- 70. Dostupno na: <https://doi.org/10.3935/rsp.v30i1.1949>
30. Library of the European Parliament (2013.) Occupational pensions: 'Second pillar' provision in the EU policy context. Dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130589/LDM_BRI\(2013\)130589_REV1_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130589/LDM_BRI(2013)130589_REV1_EN.pdf)
31. Migracije.hr, Mirovinsko osiguranje u RH. Dostupno na: <https://migracije.hr/mirovinsko-naslovna/>
32. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/>
33. Moritz, H. (2017) Rising Preferred Retirement Age in Europe: Are Europe's Future Pensioners Adapting to Pension System Reforms?, Journal of Aging & Social Policy. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08959420.2016.1255082>
34. Nerlich, C., & Schroth, J. (2018.) The economic impact of population ageing and pension reforms. Dostupno na: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ebart201802_02.en.pdf
35. Nestić, D., Potočnjak, Ž., Puljiz, V., Rašić Bakarić, I., Švaljek, S., Tomić, I., ... Vukorepa, I. (2011). Izazovi i mogućnosti za ostvarenje primjerenih starosnih mirovina u Hrvatskoj

(projektna studija). Revija za socijalnu politiku, 18 (3), 357-396. Dostupno na:

<https://hrcak.srce.hr/75267>

36. Obadić, Alka. (2022.). 'Utjecaj pandemije COVID-19 na tržište rada članica EU', Utjecaj pandemije COVID 19 na hrvatsko gospodarstvo - dvije godine poslije: zbornik radova, Obadić, Alka; Gelo, Tomislav (ur.). Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 67-84.

37. Pallares-Miralles, M., Romero, C. i Whitehouse, E. (2012.), International patterns of pension provision II : A worldwide overview of facts and figures, Social Protection and Labor Discussion Paper, 70319, 1-205. Dostupno na:

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/13560/703190NWP0SP L000Box370035B00PUBLIC0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

38. Puljiz, V. (2007.) Hrvatski mirovinski sustav: korijeni, evolucija i perspektive. Hrčak Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/30322>

39. Rismondo, M. (2002.) 80 godina mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj. Hrčak.srce. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/47614>

40. Samodol, A. (2020). 'Mirovinske reforme kao trajno globalno pitanje i dizajniranje mirovinskog sustava – slučaj Hrvatske', Međunarodne studije, XX(1-2), str. 73-95. Dostupno na: <https://doi.org/10.46672/ms.20.1-2.4>

41. Središnji registar osiguranika (REGOS). Dostupno na: <https://regos.hr/>

42. Statistički ured Europskih zajednica (Eurostat). Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat>

43. Šimović, H. i Deskar-Škrbić, M. (2020.), Ekonomika javnog sektora s hrvatskim primjerima, Zagreb, Arhivanalitika

44. Troskot, Z., Prskalo, M.E., i Šimić Banović, R. (2019). 'Ključne odrednice iseljavanja visokokvalificiranog stanovništva: slučaj Hrvatske s komparativnim osvrtom na nove članice EU-a', Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 56(4), str. 877-904. Dostupno na: <https://doi.org/10.31141/zrpf.2019.56.134.877>

45. Turner, D. i Morgavi, H. (2021). 'Revisiting the effect of statutory pension ages on participation and the average age of retirement in OECD countries', Public Sector Economics, 45(2), 257-282. Dostupno na: <https://doi.org/10.3326/pse.45.2.4>

46. Vukorepa, I. (2015). 'Lost between Sustainability and Adequacy: Critical Analysis of the Croatian Pension System's Parametric Reform', *Revija za socijalnu politiku*, 22(3), str. 279-308. Dostupno na: <https://doi.org/10.3935/rsp.v22i3.1307>

47. Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima NN 22/14, 29/18, 115/18. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/712/Zakon-o-mirovinskim-osiguravaju%C4%87imdru%C5%A1tvima>

48. Zakon o mirovinskom osiguranju (NN 157/13). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju>

49. Zakon o obveznim mirovinskim fondovima NN 19/14, 93/15, 64/18, 115/18, 58/20. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/708/Zakon-o-obveznim-mirovinskim-fondovima>

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Kretanje broja osiguranika od 2002. do 2023. godine	21
Grafikon 2. Struktura osiguranih osoba prema godinama (2024. godina)	22
Grafikon 3. Spolna struktura osiguranika (2024. godina)	22
Grafikon 4. Broj korisnika mirovine u razdoblju od 2001. do 2023. godine	23
Grafikon 5. Struktura korisnika mirovina prema vrstama mirovina.....	24
Grafikon 6. Broj novih i umrlih korisnika mirovine u razdoblju od 2021. do 2024. godine..	24
Grafikon 7. Osiguranici i korisnici mirovina te njihov odnos u razdoblju od 2012. godine do 2024. godine.....	25
Grafikon 8. Broj stanovnika Hrvatske prema popisima (1953. – 2021. godine)	26
Grafikon 9. Stanovništvo Hrvatske prema spolu i starosti (1953. – 2021. godine).....	27
Grafikon 10. Stanovništvo Hrvatske prema starosti (2021. godina).....	28
Grafikon 11. Prirodno kretanje hrvatskog stanovništva u razdoblju od 2012. do 2022. godine	29
Grafikon 12. Migracije hrvatskog stanovništva s inozemstvom u razdoblju od 2013. do 2022. godine	30
Grafikon 13. Migracije stanovništva Republike Hrvatske prema spolu i starosti 2022. godine	31
Grafikon 14. Stanovništvo Hrvatske prema starosti u razdoblju od 1953. do 2021. godine .	32
Grafikon 15. Stopa nezaposlenosti hrvatskog stanovništva u razdoblju od 2009. do 2023. godine	33
Grafikon 16. Udio prosječne neto mirovine u prosječnoj neto plaći u Hrvatskoj u razdoblju od 2008. do 2022. godine	35
Grafikon 17. Predviđanje budućih prihoda mirovinskog sustava Hrvatske od doprinosa i izdataka za mirovine (2016. - 2070.).....	37
Grafikon 18. Udio izdataka za mirovine u BDP-u u odabranim zemljama članicama Europske unije u 2021. godini	38
Grafikon 19. Stanovništvo Republike Hrvatske prema starosti i spolu u razdoblju od 1953. do 2061. godine	40
Grafikon 20. Stopa participacije među europskim zemljama (2022. godina)	44
Grafikon 21. Očekivani radni vijek u zemljama Europske unije, 2023.	45
Grafikon 22. Očekivani radni vijek u zemljama Europske unije prema spolu, 2023.....	46

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj osiguranika i umirovljenika te njihov omjer u razdoblju između 1950. i 1990. godine	6
Tablica 2. Uvjeti za starosnu mirovinu za žene (2020.-2029.)	16
Tablica 3. Uvjeti za prijevremenu starosnu mirovinu za žene (2020.-2029.).....	18
Tablica 4. Odnos broja osiguranika i korisnika mirovina u razdoblju od 2006. do 2023. godine	34
Tablica 5. Prihodi i rashodi hrvatskog mirovinskog sustava u razdoblju od 2015. do 2022.godine u milijardama kuna te 2023. godine u milijardama eura	36
Tablica 6. Očekivani životni vijek u zemljama Europske unije u razdoblju od 2022. do 2070. godine	42

ŽIVOTOPIS

Magdalena Zrno rođena je u Zagrebu 1. veljače 2001. godine. Završila je opću IX. gimnaziju u Zagrebu. Nakon toga, upisala je Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij Poslovna ekonomija, 2019 godine. Posljednje dvije godine opredijelila se za smjer Financije. Aktivno se služi engleskim jezikom te je vješta u korištenju Microsoft Office paketa. Radno iskustvo stekla je u Allianz osiguravajućem društvu.